

טבריה
TIBERIAS

שולם PP

6933

ארץ הכינרת

גיליון מס' 19 | כסלו תשע"ח דצמבר 2017
ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת - בשיתוף איגוד ערים כינרת

גיליון חודרף

שמוליק & אדואוס

שלטים <<< עיצוב והפקות דיגיטליות

כל פתרונות השילוט במקום אחד!

<<< שילוט דיגיטלי איכותי לכל מטרה
<<< שלטי פח וקונסטרוקציה
<<< שלטים מוארים <<< שלטי נאון
<<< אותיות בנויות בולטות
<<< שרותי עיצוב וגרפיקה

טל. 04-6724204
פקס. 04-6725899
נייד. 054-5610504

שמוליק שלטים | מושיק רוח
איזור התעשייה טבריה. ת.ד. 1647

E-mail: mosh15@bezeqint.net <<< www.s-digital.co.il

אלון גינן ופיתוח בע"מ

עבודות גינן ופיתוח

חברת "אלון גינן ופיתוח בע"מ" בעלת נסיון רב שנים בפיתוח וטיפול שטחי נוי ציבוריים, מוסדיים ופרטיים, שיקום נחלים וייצוב מדרונות, רמת ביצוע גבוהה ביותר של עבודה מקצועית, אחראית ואמינה. ומנהל עבודה בעל תעודת אדריכל נוף למתן שירותי תכנון. ל"אלון גינן ופיתוח בע"מ" לקוחות רבים ומרוצים, בין היתר נמנים מוסדות חינוך ותרבות, מועצות ויישובים, הרחבות, קיבוצים וצימרים פרטיים.

טלפקס: 04-6750631 | פלא': 050-6713328 | Mail: Alonginun16@gmail.com



צילום: איבון פרימן לוין

צמד חמד

כתבות

- 16 ראיון עם מנהל רשות המים**
גיורא שחם מקווה לפתוח את סכר דגניה לפחות פעם אחת בקדנציה שלו
ראיון מיוחד/ שלום אלבז
- 22 כפר חיטים**
ממושב העובדים הראשון של תנועת המזרחי למושב השיתופי הראשון/ ד"ר אסתי ינקלביץ
- 26 שיקום נחל סער**
מיזם חדש לשיקומו של נחל סער, צופן לו עתיד מזהיר ובשורה של חיים חדשים / רן מולכו
- 34 אמברוסיה מכונסת**
מלחמה במין פולש / עומר קפילוטו

מדורים

- 5 מעת לעט / צביקה סלוצקי**
- 6 הכל זורם**
- 30 סיפורים מהשטח, 'מסירות היא שם המשחק', ראיון אישי עם אתי סנה / אוריה וויס**
- 36 חינוך וקהילה**
 - השתלמות למובילי תכנית "שומרי הנחל" / נטלי זאבי
 - יוזמה מבורכת של ביי"ס "הנדיב" ממטולה, הולידה את "שבוע המעין"/ מירה רנן קול
- 39 לגעת בטבע לגעת ברוח**
 - שביל סובב כינרת מחוף גרין למגדלא / דניאל וקנין
 - נופי הכינרת והקשריהם התיאולוגיים / ד"ר יעקב אשכנזי
 - חקלאות וטבע - הילכו שניהם יחדיו? / פרץ גלעדי
- 47 הפסקת קפה וחדת הגיליון**



עורכת ראשית ומפיקה בפועל: יעל סלע
 עריכה לשונית: אוריה וויס
 מו"ל: רשות ניקוז ונחלים כינרת. כל הזכויות שמורות
 השער: טבריה העתיקה מבט מהים, צילום: מיכאל שמידט
 לתגובות: 04-8591937, eretz@lakekinneret.co.il
 המערכת אינה אחראית על תוכן המודעות.
 עיצוב גרפי והדפסה: דפוס כינרת טבריה 04-6797777

ארץ הכינרת

ביטאון רשות ניקוז ונחלים כינרת
 בשיתוף איגוד ערים כינרת

מדבקות בגלילים

הדפסות איכות והטבעות
זהב על מדבקות ותוויות
בטכנולוגיה מתקדמת

קצת עלינו...

1937

דפוס כנרת מחלוצי תעשיית
הדפוס בישראל מאז 1937

ממכונות הבלט הראשונות למערך דפוס
מתקדם וממוחשב הכולל את כל השירותים
תחת קורת גג אחת.

מכונות דפוס מהמתקדמות בעולם, מערכות
קדם דפוס ודפוס דיגיטלי. של חברת
H.P.INDIGO למדבקות בגלילים
וכן מכונת גימורים להשכחות (הטבעות
זהב/ לכה סלקטיבית/ למינציה מבריקה).
הדפסה איכותית מאוד במהירות גבוהה ללא
צורך בגלופות. כולל מידע משתנה
(מספור, כמויות, משקלים ועוד..) על חומרי
גלם שונים.



חטיבת אינדיגו

04-6797777

www.kineret.co.il

kineret@017.net.il



נסיון של

80

בתעשיית הדפוס בישראל



דפוס כנרת



מקום לתווית החדשה שלך.



נשיאים ורוח - וגשם אין...

ימי החורף המבוששים מלהגיע, מעמידים את הכינרת בפני שפל שלא ידעה מזה שנים רבות



הימים התקצרו, הטמפרטורות ירדו, אך החורף טרם בא, ואנו ממשיכים לחוות יובש קיצוני שכמוהו לא חווינו כבר שנים רבות. היעדר גשם והירידה בספיקות המים במעינות ובנחלי אגן ההיקוות של הכינרת, מאיימים על עתידה של הכינרת כמקור למי-שתייה, ועל עתידה של רשת החיים השלמה המתקיימת סביבה ובתוכה. אנו תקוה כי חרף התחזיות הקודרות של רשות המים ושל השירות המטאורולוגי, נתבדה ונתברך בחורף רווי גשמים. נישא תפילה, איש איש בדרכו, לעתיד טוב יותר עבור הכינרת ועבור יתר מקורות המים בישראל-עתידם הוא עתידנו. אנו, ברשות הכינרת, עושים כל שביכולתנו על מנת לשמר את התנאים האופטימליים בכינרת, על אף שמפלסה נתון מזה כמה שנים במגמת ירידה מתמדת.

עם סיומה של עונת רחצה 2017, בה נרשמו הישגים מרשימים, בעיקר בהעלאת רמת השירותים הניתנים לציבור הנופשים בחופים, אנו כבר עמלים לקראתה של עונת רחצה 2018 ופועלים כל העת במישורים שונים במטרה לשדרג ולפתח את חופי הכינרת, לרווחתו של הציבור הישראלי. על מאמצינו יוכלו להעיד עובדי החופים, עמם ערכנו ראיון רווי אופטימיות, אותו תוכלו לקרוא כאן.

בגיליון, תוכלו להתרשם מעט מתכניות הפיתוח האינטנסיביות של חופי מזרח הכינרת- חוף דוגה וחוף צאלון דרום, העתידים להפוך לפנינות חמד וליעדים מבוקשים. כמו כן, תוכלו לקרוא על תכניות הפיתוח והשיקום שקורמות עור וגידים, ועתידות להתרחש במוקדים שונים באגן ההיקוות- מנחל סער וברכת רם שבצפון הגולן, ועד עין נוו, השוכן בצדו המערבי של האגם, למרגלותיה של המושבה מגדל. תכניות אלו עתידות להתבצע במהלך החודשים הבאים וטומנות בחובן בשורת חיים חדשה למקומות הללו.

בראיון מיוחד עם גיורא שחם, מנהל רשות המים הנכנס, תוכלו להיחשף לתכניות העתידיות ליעול צריכת המים בישראל ולמציאת תחלופות למקורות מים שיבשו, עקב רצף שנות הבצורת שחווינו. ד"ר אסתי ינקלביץ, תעשיר אותנו בהיסטוריה המרתקת של המושב השיתופי הראשון שקם בארץ ישראל-כפר חייטים, שחלק לא מבוטל מחבלי לידתו סבב סביב המאבק על אספקת מים לתושביו.

ראיון עם אתי סנה, מנהלת לשכתו של המשנה למנכ"ל רשות הכינרת, ילמדנו מוסר עבודה והתמדה מה הם בנוסף ובהמשך למאמר שהתפרסם ב"ארץ הכינרת" לפני שני גיליונות, נתוודע לסכנות הממשיות שמביאים עמם מינים פולשים של צמחים המצויים סביב אגן ההיקוות, ובפעם זו, האמברוסיה המכונסת - מין עמיד ומסוכן במיוחד. כדי לסיים בתחושה של עוד ובאווירה נוסטלגית, נמשיך לצעוד על שביל סובב כינרת עם דניאל וקנין שיוביל אותנו דרך מחוזות היסטוריים, ועם ד"ר יעקב אשכנזי, שיוליך אותנו במסע בתחנות מחייו של ישו סביב הכינרת. כל אלו ועוד, מוגשים לכם בגיליון זה של "ארץ הכינרת".

לא נותר לי אלא לאחל לכם שמטר רב ירווה את אדמתנו המשתוקקת למים, ויביא עמו בשורת ירק.

שלכם,

צביקה סלוצקי

מנכ"ל רשות ניקוז כינרת



מפלים הכינרת - תחילת חורף 2017

מלאו ימיו של חודש נובמבר 2017, ומפלים הכינרת ממשיך בירידה עמוק מתחת לקו האדום התחתון. נכון להיום (30.11.2017) עומד המפלים על -214.34, כלומר 1.34 מ' מתחת לקו האדום התחתון*

מאז החלה ירידת המפלים הקיצית הנוכחית בתאריך 20.04.17, ירד המפלים עד היום

פנחס גרין

משנה למנכ"ל רשות ניקוז ונחלים כינרת

ב-1.42 מ' והוא נמצא 5.54 מ' מתחת לקו האדום העליון. כלומר, כדי למלא את הכינרת עד לקו האדום העליון (-208.80), יש צורך בכניסת כ-900 מיליון מ"ק מים לכינרת. מגמת הירידה במפלים תמשך, כמובן, עד לירידת כמות גשם משמעותית, שתהפוך את הכיוון מירידה לעלייה.

על-פי התחזיות ארוכות הטווח של השרות ההידרולוגי ברשות המים, נראה כי החורף הקרוב יהיה חורף שחון עם מיעוט משקעים, בדומה לארבעת החורפים הקודמים. אם אומנם תתממש תחזית זו לחורף הנוכחי, אנו צפויים לראות בסוף הקיץ הבא ירידת מפלים לשפל שכמוהו לא נראה בכינרת מעולם, או לפחות מאז החלו המדידות- מפלים הכינרת עלול לרדת מתחת לקו השחור (-214.87) לרום הקרוב ל-215. על ההשלכות השונות של מפלים כינרת נמוך עמדנו כבר בגיליון הקודם. בתחום האקולוגי, מפלסי כינרת נמוכים עלולים לסכן באופן ממשי את איכות המים באגם. מתקני ההתפלה הקיימים, המספקים כ-80% מצריכת המים הביתית, אפשרו להפסיק כמעט לחלוטין את שאיבת המים מהכינרת למוביל הארצי.

* ע"פ נתוני השרות ההידרולוגי, רשות המים

ולמרות זאת, אנו עדים לנקודת שפל כמעט היסטורית במפלים הכינרת. צרכני המים העיקריים של הכינרת כיום הם יישובי סובב כינרת וממלכת ירדן. כמות המים הנכנסים לכינרת קטנה, וקצב ההתאדות מהכינרת בחלק מהזמן גבוה מכמות המים הנכנסים. שפיעת המעיינות המרכזיים באגן ההיקוות - מעיינות הדן והבניאס, נמוכה מאוד וגם זרימת הבסיס של הירדן אל הכינרת נמוכה משמעותית מהספיקה הממוצעת לתקופה זו. מה אפשר לעשות? ראשית, צריך לשאת תפילה לבורא עולם שבידיו מפתח הגשמים - "יפתח ה' לך את אוצרו הטוב את השמים לתת קטר ארצה בעתו" (דברים כח, יב) ולבקש שלא לממש את התחזיות הקודרות. במקביל, מתכננים ברשות המים, לפעול במרץ להקמת מתקן התפלה נוסף (שישי במספר) המתוכנן בגליל המערבי, שמטרתו להקטין ככל האפשר את צריכת המים לחקלאות, לבחון אפשרויות שונות של העברת מים מותפלים לכיוון הכינרת (דרך נחל ארבל או נחל צלמון), לעודד את החיסכון במים באופן כללי ועוד. פעולות אלה אינן פשוטות. מחיר המים המותפלים גבוה מאוד, בעיקר בשל העלויות הגבוהות של האנרגיה וצנרת ההולכה. הכנסת מים מותפלים לכינרת מחייבת זהירות, בדיקה, בקרה ומעקב כדי לבחון את מידת ההשפעה על המערכת האקולוגית ועל איכות מי הכינרת. נקווה מאוד שבגיליון הבא נוכל לדווח בשמחה על חורף טוב וכינרת מלאה יותר.

שיקום נחל סער

מרגש, מרגש...

ישבתי ביום שלישי ה-21.11, במועצה המקומית מסעדה, סביב שולחן ארוך יחד עם נציגים רבים מארגונים שונים ומרשויות שונות, כשכולם התכנסו לשם מטרה אחת - קידום תכנית שיקומו של נחל סער במקטע הסמוך לכפר מסעדה, תוך הפיכתו לאתר טיילות איכותי, נקי ומסביר פנים לבאים, הן מבית והן מחוץ.

בראש השולחן, ישב מר סולימאן בטחיש, ראש המועצה המקומית מסעדה ולצידו, מר אלי מלכה, ראש המועצה האזורית גולן. ישבו שם גם נציגי המשרד להגנת הסביבה, רשות הטבע והגנים, אנשי רשות הכינרת ועוד רבים וטובים.

הקונספציה ברורה - זהו מיזם הכולל שילוב קהילתי מעניין, למעשה פרויקט כלכלי- חברתי אמיתי! מימון הפרויקט מתקציב המשרד להגנת הסביבה, כשהביצוע הופקד בידי רשות הכינרת. כפי שציין אלי מלכה, ובצדק, הפרויקט כולו הוא של הכפר מסעדה ותושביו! המדינה, וכל יתר השותפים מסייעים ויסייעו לממש את התכנית, אך יהיו אלה אנשי מסעדה שייבחנו בעתיד בתחזוק הנחל ברמה נאותה ובשמירה על נחל נקי ויפה, למענם ולמען ציבור המטיילים במקום. אני סמוך ובטוח כי בעתיד נוכל לצעוד לאורכו של הנחל מבלי להיתקל בערימות פסולת ואשפה, ולהנות מאחד הנחלים היפים בצפון הארץ.

אהרן ולנסי, יו"ר רשות ניקוז ונחלים כינרת



אהרון ולנסי

יו"ר רשות ניקוז ונחלים כינרת



צילום: שלום רנד

חוף דוגה - בדרך לפארק נופש חופי

חוף דוגה הינו החוף הראשון של איגוד ערים כינרת, המפותח באופן מלא, על-פי התכניות החדשות לחופי הכינרת של תמ"א 13/13א'

לילה משולבים, שהם למעשה "לוטים" ללינת שטח באזור מוגדר, כולל תשתיות נלוות. באזורים אלה הושלמו עבודות העפר, תשתיות החשמל והתאורה, תשתיות כיבוי האש ושבילים היקפיים. בחניונים המשולבים- בוצעו הכנות לנקודות חשמל ותאורה בכל אחד מה"לוטים".

על-פי התכנית, יוכל מפעיל החוף העתידי, להציב במתחם מספר יחידות אירוח קלות ואוהלי קבוצות, שהתשתיות התת-קרקעיות המיועדות להם, מבוצעות במסגרת הפרויקט על-ידי האיגוד.

בקיץ האחרון, הוחל בביצוע עבודות הפיתוח בחוף, בהיקף של כמה מיליוני שקלים. בניית המבנים החדשים בחוף כוללת, בין היתר, מבני שירותים ומלתחות, מסעדה, מזנון וחנות נוחות, מטבחים לשירות עצמי של נופשי החוף, חדר חשמל ומבנה להנהלת החוף. עבודות נוספות שנתחיל בהן בקרוב, הינן עבודות גינון והשקיה ברמה גבוהה ואינטנסיבית.

בימים אלה, אנו עובדים על השלמת המכרזים הנוספים, הנדרשים להשלמת הפיתוח בחוף ואלו יכללו: מכרז לביצוע מתקני משחק, מכרז לביצוע הצללות ומכרז לריהוט רחוב. בנוסף, הולכות ומושלמות העבודות במגרש הכדורסל ואטרקצית זרנוקי מים (כ-30 זרנוקים), אשר מוקמת ליד מבנה ההסעדה המרכזי.

במקביל להתקדמות העבודות, נפעל בחודשיים הקרובים לפרסומו של מכרז פומבי לתפעול חוף דוגה החדש. אנו מקווים שחוף דוגה יפתח לקהל הרחב במהלך המחצית השנייה של שנת 2018, ויביא עמו את בשורת החידוש לחופי הכינרת, לרווחת ציבור הנופשים.

שלום רנד

מהנדס אגף מינהלת הכינרת

בחוף נערכות עבודות פיתוח שונות, אותן אנו מבצעים לטובת ציבור הנופשים בכינרת, זו הפעם

הראשונה, והן בבחינת פיילוט ראשון מסוגו, לתשתיות נופש שונות בסביבה החופית של הכינרת. הפיתוח רחב ההיקף, אשר כולל גם את מתחם החניה בחוף כינר, ובהמשך גם את שיקומו של כביש הגישה למתחם דוגה ומלון כינר, נועד לפתח את החוף כפארק נופש חופי אשר ייצק לתוכו תוכן נוסף, מעבר לפעילויות ולשירותים המוצעים כיום בחופי האיגוד.

במהלך השנה האחרונה, התקדמנו בביצוען של מערכות תשתית תת-קרקעיות הכוללות: מערכות חשמל, כריזה, תקשורת, מצלמות אבטחה, קווי מים, ביוב, כיבוי אש ועוד. עבודות אלו הסתיימו ברובן וכעת החל שלב פיתוח רכיבי הגמר הנמצאים מעל הקרקע, כגון: שבילים, ספסלים ואלמנטים נופיים נוספים בחוף.

בנוסף, התקדמנו בביצועם של דרכי הגישה והשירות בחוף, ואזורי החניה מחומרי גלם שונים (אבנים משתלבות, אספלטים ומצעים). שבילי החוף הולכים ומושלמים בימים אלו ממש, כמו גם מערכת התאורה וגופי תאורה מסוגים שונים, אשר כבר מותקנים בחוף.

כידוע, כולל החוף מתחם מיועד לקמפינג לכ-35 קרוואנים. במתחם זה בוצעו עבודות עפר, תשתית דרך ותשתית חניה עבור חניות הקראונים. בוצעו חיבורי תשתיות מים, ביוב וחשמל לכל חניית קראונים בנפרד, והוכנו תשתיות עבור חדר ייעודי לריקון מים שחורים ולריקון מים אפורים בקראון.

כמו כן, מוסדרים בחוף אזורים לחניוני לילה בסיסיים ולחניוני



2017 - כינרת נקייה יותר!



הכינרת - אתר הנופש הפופולארי

באיגוד ערים כינרת מסכמים עונת רחצה: 2 מיליון נופשים; 1,100 טון אשפה; 14,000 רכבי נכים ו-56 ימים בהם תוגברו שירות הצלה

באיגוד ערים כינרת וברשות הכינרת, סיכמו בתחילת חודש נובמבר, את עונת רחצה 2017, בישיבה מיוחדת שהתקיימה באכסניית הנוער "כרי דשא". במעמד זה נכחו יו"ר האיגוד, אלי מלכה, מנכ"ל הרשות, צביקה סלוצקי, משנה למנכ"ל הרשות, פנחס גרין, מנהלי אגפים ומחלקות, מנהלי חופים, אחראי משמרות, עובדי החופים ועובדי המנהלה והמשרדים

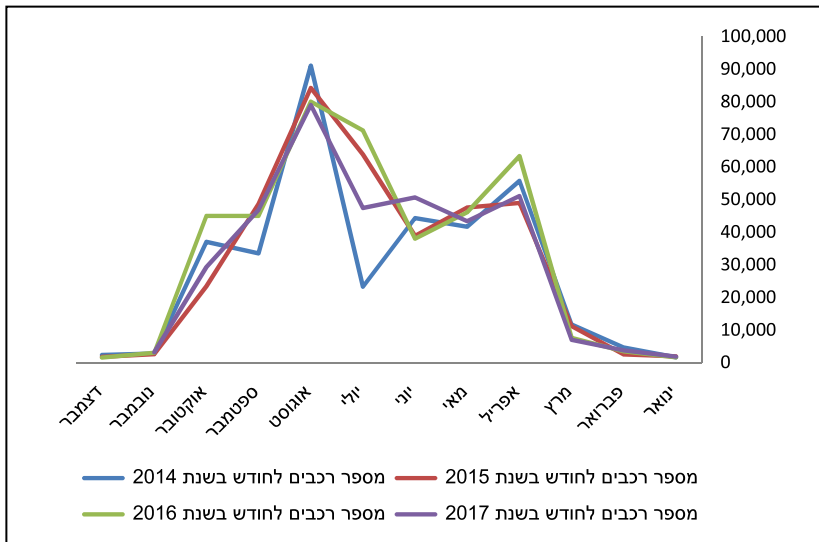
יקיריהם. מנתוני מערכת החניונים של האיגוד, עולה כי חלה ירידה מסוימת בכמות הנופשים בכינרת בשנת 2017, לעומת שנים קודמות. אחת מההערכות לירידה זו, הינן חבילות הנופש העממי במחירים נוחים, ליעדים שונים באירופה. יחד עם זאת, חגי פסח, יום העצמאות ושבעות, עיד אל-פיטר, חופשת הקיץ ובעיקר חודש אוגוסט, עיד-אל-אדחה וכמובן חגי תשרי (כשראש השנה מפתיע במזג אויר מקסים ובכמויות נופשים ותפוסות מקסימאליות, כמעט בכל חניוני האיגוד), הביאו לסיכום של כ-1.5 מיליון נופשים אשר פקדו השנה את חניוני הנופש של האיגוד. בחופים צאלון, מפרץ אמנון, גופרה וחוקוק צפון נרשמה, לא פעם, תפוסה מלאה ובשל כך חופים אלו נסגרו לפרקים, לכניסת כלי רכב נוספים. העונה, פתחנו חוף רחצה מוכרז חדש בחוף גולן, ועמדת ההצלה בחוף צאלון הוזזה מעט דרומה על מנת לספק מענה טוב יותר לרוחצים מול מרכזי החופים. בכל ימי השיא, תוגברה פעילות שירותי ההצלה בחופים. סה"כ כ-1650 שעות תגבור שירותי הצלה

כבכל שנה, ההערכות לחג הפסח ולעונת הרחצה מתחילה כבר בסתיו. השנה, הוצבו יעדים ברורים - שמירה על רמת ניקיון גבוהה בחופים במשך כל העונה, עם מתן דגש על ימי השיא והערכות תפעולית מוגברת לימים אלה, על מנת להעניק שירות משופר לציבור הנופשים ולאפשר שהייה נעימה ובטוחה בחופים. במהלך החורף, שופרו ושוקמו תשתיות נופש, דרכים, חניות ותאורה בחוף גופרה, הוכשר מתחם חניה חדש בחוף כינר ותשתיות הביוב בתחנות השאיבה ובקווי סניקה בסובב כינרת שודרגו. בנוסף לרשימה זו, שוקמו ושופצו שולחנות, פחים ומיצללות, הוצבו עמדות הצלה חדשות והקיימות נצבעו ותוחזקו, חודש שילוט, עצים טופלו ונגזמו ועוד ועוד. למרבה הצער, העונה נפתחה עם אירוע טראגי של שלושה מקרי טביעה בחופים חלוקים-לבנון, עקב תנאי מזג-אוויר חריגים של רוחות מזרחיות. אירוע הטביעה טופל על-ידי משטרת ישראל, כאשר האיגוד מסייע ככל הניתן למשפחות, בתקופת החיפוש אחר

שלום אלבו

דנה בכר

"כ-14,000 רכבי נכים פקדו את חופי האגם הלאומי, כאשר החופים הפופולאריים ביותר מבחינתם היו שיקמים וחוקוק צפון- חופים הנגישים במלואם לציבור הנכים"



מספרי רכבים בחופים בפרישה לאורך השנים 2014-2017



מבלים באגם הלאומי. צילומים: רשות הכינרת

יחד עם משטרת ישראל, הביאו לעלייה בסדר בחופים ולטיפול יעיל באירועים. גם בתחום ההסברה, נמשכה השנה פעילותם החשובה של צוותי ההסברה. במסגרת תפקידם, נכנסו המסבירנים למתחמי הנופש ועברו בין הנופשים, ובצורה נעימה ושווה לכל נפש, שכנעו יותר ויותר נופשים כי כדאי לכולנו לשמור על ניקיון הכינרת וחופיה. השנה עבדנו בחגים רבים במתכונת מתוגברת של ארבעה צוותי ההסברה בסובב כינרת. לקראת סיומה של העונה, ירדנו למתכונת מצומצמת של שני צוותים בסובב כינרת. כמו כן, במהלך העונה התקיים, זו השנה השלישית, מבצע הניקיון "יצאת נקי", בחופי האיגוד. המסבירנים חילקו שלוש שקיות ייעודיות (לאשפה כללית, לבקבוקי פלסטיק ולבדלי סיגריות) לאיסוף אשפה, ואזרחים שהחזירו את השקיות מלאות נהנו מחנייה חינם.

נציין כי פעילות ענפה זו של צוותי ההסברה בכינרת, אשר קיימת באיגוד מאז היווסדו, הועתקה גם לאזורים נוספים ברחבי הארץ, לאור הצלחתה כאן, בכינרת. מיד עם סיומה של עונת הרחצה 2017, נפתחו ההכנות לפתיחת עונת הרחצה הבאה. בתקופה זו, מתקיימת עבודת מטה רבה ומאומצת, אשר מאפשרת למעשה את המשך הפעילות בחופים בעונה שתיפתח. היעדים לשנת 2018 כוללים, בין היתר, הכשרת והכרזת חופי רחצה נוספים ועבודות שיפוץ ושיקום תשתיות שונות שאינן מתאפשרות בתקופת הקיץ. כמו כן, ברצוננו להציב במספר חופים מכוונות תשלום אוטומטיות על מנת להרחיב את אמצעי התשלום בחניונים. בנוסף, נמשכות עבודות הפיתוח בחוף דוגה שמטרתן להופכו לחוף ייעודי לקמפינג ולקרואנים, וכן האצת פרויקט "עיר ללא אלימות" של המשרד לביטחון פנים, שבמסגרתו יוצבו מצלמות אבטחה בחופים. השקת פרויקט חשוב זה מתוכננת לאפריל 2018.

מעבר לנדרש על-פי חוק. בכל הקשור לשמירה על רמת הניקיון בחופים, נרשמו הישגים גבוהים עם מעל ל-1100 טון אשפה, שנאספו ופוננו במערך מיועל של ניקיון ופינוי אשפה. המערך כלל הגדלת נפחי האצירה בחופים, על-ידי פיזורן של עגלות אשפה בנפחים שונים של 360 עד 1100 ליטר בימי השיא, ופינוי גם באמצעות רכב פינוי אשפה קטן מסוג "מיני בייבי", אל מרכז אשפה חדש שהוקם בחוף חלוקים. משטרת ישראל ומערך האבטחה של האיגוד טיפלו, גם השנה, בעשרות מקרים של הפרות סדר, כאשר בראש הרשימה עומדת סוגיית הטיפול ברעש, עם כ-200 אירועים מדווחים אשר טופלו על-ידי הכוחות. נושא הרעש, שאכיפתו טרם קיבלה מענה אפקטיבי באמצעות חוק עזר ייעודי וצו קנסות, מקבל כיום מענה תפעולי בלבד, עם הגדרתם של חופים שקטים, ומתן טיפול נקודתי במוקדי רעש בחופים אלה. מתווספים כמובן גם אירועי רעש חריגים, בחופים בהם אפשרית השמעת מוסיקה. אנו פועלים במישור המשפטי על מנת לחוקק חוק עזר נוסף לאיגוד ערים כינרת, אשר יסייע לטפל במפגע חמור זה ולבצע אכיפה יעילה בהתאם. הפעולות שנעשו לאורך השנים בהנגשת חופי הכינרת לאנשים עם מוגבלויות, נשאו אף הן פרי. מנתוני מערכת החניונים של האיגוד, עולה כי חלה עליה משמעותית בכמות הנופשים המנצלים את התשתיות המשופרות בחופים. כ-14,000 רכבי נכים פקדו את חופי האגם הלאומי, כאשר החופים הפופולאריים ביותר מבחינתם היו שיקמים וחוקק צפון-חופים הנגישים במלואם לציבור הנכים, כולל הגעה עד לקו המים.

במקביל, גם השנה, נמשכה הפעילות בתחום הפיקוח והאכיפה. כ-700 דו"חות ניתנו במסגרת חוק הניקיון, איסור נסיעת רכב בחוף, בטיחות השייט, העמדת רכב וחנייתו ועוד. קיום סיורי שיטור משולב של פקחי היחידה,

"פעילות ענפה זו של צוותי ההסברה בכינרת, אשר קיימת באיגוד מאז היווסדו, הועתקה גם לאזורים נוספים ברחבי הארץ."

"בכל ימי השיא, תוגברה פעילות שירותי ההצלה בחופים. סה"כ כ-1650 שעות תגבור שירותי הצלה מעבר לנדרש על-פי חוק"



האנשים מאחורי החופים. צילום: רשות הכינרת

בעשור האחרון, השתנו פני החופים לבלי היכר

בראיון מיוחד עם אנשי החופים של איגוד ערים כינרת, קיימת הסכמה כללית באשר למצבם הנוכחי - "החופים הרבה יותר נעימים משהיו בעבר. בכל שנה ניתן לראות שיפור ושדרוג מהעונה שחלפה. מצבם של חופי הכינרת מלפני כעשור, הוטב עשרת מונים"

שלום אלבז

תקשורת

רגע לאחר סיום עונת הרחצה, ובעיצומם של העבודות לשדרוג חופי האגם הלאומי לקראת עונת הרחצה 2018, שתיפתח בפסח הקרוב, נפגשתי לפרלמנט סיום עונה' בחוף צינברי, עם עובדי רשות הכינרת

שעובדים בחופי איגוד ערים כינרת. האנשים העומדים מאחורי העשייה הפורייה בחופים: אייל מולגן, אלון דייזי, חיים כרוש, ירון אלוני, אהוד דחרוג, סעדיה שוקרון, יניב פיטי, בני אדוני ואחמד (אדם) אבו-שרב, חיוו דעתם על הנעשה בכינרת, העונה שחלפה, הצפי לעונה הבאה וגם איך לא-מצב המפלס המדשדש של האגם הלאומי.

עונת הרחצה 2017 הסתיימה בסוף חודש אוקטובר האחרון. כמיליון וחצי נופשים פקדו את חופי האגם הלאומי ונהנו ממכלול השירותים והשדרוגים שבוצעו על-ידי רשות הכינרת ואיגוד ערים כינרת, במהלך תשע שנות פעילותו.

זו לא עוד כתבה על מנהלים, מנכ"לים ובכירים נוספים, אלא מראה, שמציבים עובדי החופים הנמצאים בשגרת יומם ולרוב מצויים "מאחורי הקלעים". הם הפוגשים את הנופשים בחופים ועסוקים בעשייה מאומצת ואינטנסיבית, לרווחת מאות אלפי המשפחות והצעירים הפוקדים את החופים. "זו באמת הייתה שנה טובה יותר משנים עברו" אומר סעדיה שוקרון, אותו מכיר כמעט כל נופש המגיע לחוף שקמים, מעצם היותו הקופאי בחוף, והאדם האחראי הראשון אותו פוגשים הנופשים. "באופן אישי, אני חושב שפרויקט הפיכת החופים לחופים שקטים, ללא מוסיקה, יוצרת מצב בו החופים רגועים יותר, נעימים ומסודרים. אני בהחלט יכול להעיד, כי השנה עשה האיגוד

"מי שמכיר את החופים עוד מהתקופה שהיו תחת בעלות פרטית, יודע לומר בפה מלא- יש שינוי מקצה לקצה"

עליית מדרגה נוספת בשינוי ושדרוג החופים".

חיים כורוש, העובד ברצועת חוף צינברי-ברניקי-שקמים בצידו המערבי של האגם, מוסיף: "אני חושב שהציבור לומד משנה לשנה, כמה חשוב לשמור על הניקיון, ובהחלט ניתן לראות שינוי בנושא הזה. אנו משקיעים ועושים כל שביכולתנו על מנת שהנופשים ייהנו בחופים. לי כואב דבר אחד - הדור הצעיר פחות ופחות מכבד. פעם, די היה במבט תוכחה אחד על בני הנוער - כדי שיבינו ששגו. היום צריך לגשת אליהם, לדבר, להסביר שוב ושוב ולפעמים אף להתווכח. החינוך לצערי, כבר לא כשהיה בעבר".

אהוד דחרוג, העובד ברצועת חוף חלוקים-כורסי-לבנון בצדו המזרחי של האגם, מאמין כי השינוי לטובה במצבו של החוף, הגיע משיתוף הפעולה שנרקם בין יחידת פיקוח ואכיפה ברשות הכינרת לבין משטרת ישראל: "העונה להערכת, היתה אווירה יותר רגועה בחוף. שלא תטעה, העונה, התפוסות בחופים היו בין הגבוהות שידענו ולמרות זאת, הנוכחות המשטרתית יצרה הרתעה. כמו כן, גם אזורי החיץ שהקמנו בין מתחמי הרחצה, אזורי המנגלים והלינה - שינו את פני החוף. בפועל, הדברים הללו הקלו עלינו מאוד".

המבוגר שבחבורה הוא אחמד (אדם) אבו-שרב, בן 55, עובד ותיק המציין שמונה-עשרה שנים בחוף לבנון, שמרביתן עוד בימים בהם החופים היו בבעלות פרטית. "אני מכיר כל אבן ואבן בכינרת, בכל השנים בהן אני עובד - כבר ראיתי הכל. אין בכלל מה להשוות בין המצב כיום, למצב שהיה קיים בעבר. מי שמכיר את החופים עוד מהתקופה שהיו תחת בעלות פרטית, יודע לומר בפה

מלא - יש שינוי מקצה לקצה". בין הפרמטרים שמציין אדם כי הובילו למהפכה נימנים תשתיות טובות יותר, מחירים שווים לכל נפש ואפשרות לכניסה רגלית חינם. כמו כן, החופים נקיים ומטופחים יותר ויש כאן סדר. על רצועת החופים כורסי-חלוקים-לבנון, הידועים כ"חופים של הצעירים", הוסיף: "חופים אלה היו תמיד רועשים ומלאים בצעירים, אך השנה ניתן היה לחוש בשינוי משמעותי. הנוכחות המשטרתית בחוף יצרה יותר משמעת וסדר והביאה לכך שיותר משפחות בחרו לנפוש בחופים אלה כי חשו בהם בטחון. אני מברך על שיתוף הפעולה עם משטרת ישראל, וחושב כי ראוי וכדאי להמשיכו גם בעונת הרחצה הבאה, על מנת להגביר את האכיפה".

העבודה והפעילות בחופים כאמור, הינה סביב השעון, עשרים וארבע שעות ביממה, שבעה ימים בשבוע: "בלילות, העבודה מאוד אינטנסיבית" מספר ירון אלוני, "החבר'ה הצעירים משתכרים ולא תמיד אחראים למעשיהם. מעשי ונדליזם מתרחשים בדרך כלל בשעות לילה, ויש למצוא לכך פתרונות הולמים. חופים

שקטים מספקים מענה לתופעה זו מכיוון שהם נעשים אטרקטיביים למשפחות. מעבר לפעילות היום-יומית, אנו מנסים לסייע גם בשדרוג ושיפוץ החופים לרווחת הנופשים. אגב, הארכת שעות שירותי הצלה מנעה אסונות רבים. משעות הצהריים, בכל יום, ישנן רוחות מערביות, והנוכחות של המצילים בחופים עד שעות מאוחרות פשוט הצילה חיי אדם, אין לי כל ספק בכך". בני אדוני, שהצטרף לצוות לפני כשנתיים וחצי, לאחר ששימש כנג"ד בקבע, באוגדה 366, אומר: "החופים הרבה יותר נעימים משהיו בעבר. בכל שנה ניתן לראות שיפור ושדרוג מהעונה שחלפה. מצבם של חופי הכינרת מלפני כעשור, הוטב עשרת מונים. לדעתי, אם יוענקו לנו סמכויות אכיפה, נוכל לסייע בהרתעה מול אלו הפוגעים בסדר בחופים, ומתנהלים בניגוד לחוקים". יניב פיטי, מחדד את הדברים: "נוכחות המשטרה סייעה לנו מאוד השנה. אני עובד בחוף צינברי, ותחנת המשטרה שהוקמה בחוף, יצרה אווירה שונה ונעימה יותר. אם גם לנו תהיינה יכולות אכיפה - אין ספק שזה אך יועיל".

מחוף צאלון, הנמצא מצידו המזרחי של האגם, הגיע לפרלמנט אייל מולגן. צאלון הוכרז כ"חוף שקט", כבר לפני ארבע שנים, מהלך שהקנה לחוף קהל נופשים משפחתי, שקט ורגוע, הנהנה מהאווירה הציורית שמציע המקום. לדבריו של מולגן: "הפיכתו של חוף לחוף שקט, מלווה בתהליך. אני זוכר שבשנה הראשונה שבה צאלון הוכרז כחוף שקט, היה קשה להרגיל את הנופשים לכך שאסור להשמיע מוסיקה. אבל כיום, האווירה נינוחה והציבור מצביע ברגליים - כמעט לאורך כל השנה החוף בתפוסה מלאה". לדבריו, מרבית הנופשים בחוף הינם משפחות או זוגות, זהו ציבור המחפש בילוי פסטוראלי ושקט על שפת האגם הלאומי. העובדה שאין רעש, שיפרה באופן משמעותי גם את המודעות לשמירה על הניקיון בחוף", הוסיף מולגן.



מקיף את העולם ברכב - נופש בכינרת. צילום: רשות הכינרת

**"תשתיות טובות יותר,
מחירים שווים לכל
נפש ואפשרות לכניסה
רגלית חינם".**



יחד עם העובדים, ניסיתי להרכיב פרופיל של הנופש הישראלי בהשוואה לתייר מחוץ-לארץ: "ישנם לא מעט תיירים שמגיעים לכינרת, וכשהם מגיעים אנחנו פשוט מתבוננים מהצד ומתפעלים. הישראלי כעוס ובעל דרישות רבות. לצורך המחשה, אתן לך כדוגמא שתי תופעות שכיחות: כאשר אומרים לנופש הישראלי כי הסתיימו שעות שירותי ההצלה וכי יש לצאת מהמים, או כי מנגל יש להציב במקום המיועד לכך ולא במקום אקראי - תמיד יתלווה לכך ויכוח. התייר, לעומת זאת, שואל כל דבר קודם עשייתו - היכן מותר להיכנס למים? עד מתי שירותי ההצלה פועלים? האם מותר לעשן בחוף? וכיוצא באלה. זו משמעותה של תרבות, ואצלנו, הישראלים - אלו נימוסים שפסו מן העולם".

מלבד השגרה, במהלך השנה מתקיימים בחופים לא מעט אירועים. לצד "פסטיבל כתר המזרח" שהתקיים בחוף צאלון בסוף חודש אוגוסט האחרון, ומשך אלפי חוגגים, התקיימו גם אירועים משמעותיים נוספים. "אני מאוד אוהב את פרויקט "יצאת נקי - יצאת חינם", באמצעותו אנשים לומדים לשמור על הסדר והניקיון בחופים ובעיניי זה ערך עליון", מציין אדוני. דייזי לעומתו, זוכר במיוחד מהעונה האחרונה את הפעילות של עמותת נחו"ש (נפגעי חוט שידרה) בחוף צינברי: "לראות קבוצת נכים, המגיעים לכינרת, מלאי התרגשות, שמחה ונחישות לצלוח את הכינרת, למרות המגבלה הפיזית שלהם - זה מראה שמרחיב את הלב. אגב, אני גם חושב שיש יותר ויותר נכים שמגיעים לכינרת הודות למהפך שהתרחש בחופים, המאפשר נגישות מלאה או חלקית לחופים".

לאורך כל הראיון, מצאתי תמימות דעים בשתי סוגיות מרכזיות - השמירה על הניקיון, ושיפור משמעותי במודעות לרחצה אחראית ובטוחה באגם הלאומי. "אין ספק כי החופים נקיים מבעבר. במקביל, השנה הייתה קפיצת מדרגה ברחצה בטוחה. אנשים בחנו, שאלו, ביררו והתקבצו לרחוץ בסמוך לסוכות ההצלה, והיו קשובים יותר להוראות המצילים". עוד הוסיפו עובדי החופים: "גם פעילותה של עמותת "נקודה טובה למען בני הנוער, המגיעים לאחר שנת הלימודים מבולבלים ואולי קצת אבודים, מסייעת לצעירים. הצוות



הישר מאמריקה לחתונה בכינרת. צילום: חיים כרוש

נמצא איתם בלילות, ויוצר עבורם מסגרת, סדר, הגנה ומענה בשעות הלילה". דייזי נזכר באירוע מיוחד שחווה השנה בחוף צינברי: "באחד הימים הבחנו בג'יפ שנראה שונה, עם אוהל על הגג, המון אנטנות, מדבקות וכדומה. התברר כי מדובר בזוג שהגיע ארצה מברזיל, במסגרת הקפת העולם בג'יפ. האישה סיפרה כי הם הקיפו את הכינרת, וצינברי הוא החוף שמצא חן בעיניהם במיוחד ובו החליטו להעביר כמה מלילותיהם סביב האגם. על הדרך פרגנו מאוד למדינת ישראל".

חיים כרוש מציין כי חווה אירוע מרגש לא פחות: "בערב ראש השנה האחרון, ראיתי בחוף קבוצה גדולה, שבה כל הנשים היו מאופרות ולבושות למשעי. התברר כי הם הגיעו לכינרת, במיוחד מארצות הברית, על מנת לערוך בה חתונה. אתה מבין? מכל העולם הם בחרו להגיע לישראל, לכינרת שלנו, ולהתחתן. יש קסם בכינרת שכובש את כולם".

לא ניתן לסיים מפגש שכזה בלי דיון אקטואלי, על מפלס מצב הרוח הלאומי - הלוא הוא מפלס הכינרת. לכולם ברור שצריך להתפלל, איש איש לאלוהיו ובדרכו, ולקוות שהטבע אכן יתקן את עצמו. זקן השבט אחמד (אדם) אבו-שרב מסכם: "באמת כואב ועצוב לראות את הכינרת הולכת ומצטמקת. אני כאן לצד הכינרת כבר שמונה-עשרה שנים. היו שנות בצורת, אבל רצף כזה של ארבע שנים אינני זוכר. בשנים האחרונות אנו במרדף בלתי פוסק אחרי המפלס היורד. אני מתגעגע לימים בהם היינו מציבים את סוכות ההצלה בחלקו העליון של החוף ובכל זאת אנו אופטימיסטים. אני מאמין שעוד יגיע חורף ברוך גשמים והכינרת תתמלא. ככה אנו, אנשי הכינרת - אופטימיים חסרי תקנה".

"הם הגיעו לכינרת, במיוחד מארצות הברית, על מנת לערוך בה חתונה. אתה מבין? מכל העולם הם בחרו להגיע לישראל, לכינרת שלנו, ולהתחתן. יש קסם בכינרת שכובש את כולם."



צילום: אבי אריש

פתיחתו של מלון "סטאיי" ביוני האחרון, מבשרת טובות לעתידם של חופי מזרח הכינרת

מלון "סטאיי" אשר נפתח בחודש יוני האחרון, ממקם במזרח הכינרת, סמוך לחוף צאלון של איגוד ערים כינרת. המלון עטוף מכל צדדיו בשטחים ציבוריים פתוחים, אשר נמצאים אף הם באחריות איגוד ערים כינרת.

דנה בכר

מנהלת אגף מינהלת כינרת

השטחים הציבוריים הפתוחים כוללים - חניה ציבורית גדולה, אשר ממנה יוצאים מספר מעברים/שבילים פתוחים לציבור, החוצים את האזור המלונאי ממזרח למערב, ולכיוון חוף פתוח אשר נמצא בחזית המלון, חוף "צאלון דרום". המעברים, השבילים והחניות בוצעו כולם מטעם המלון, ברמת פיתוח גבוהה ובמסגרת העבודות לבנייתו של כלל המתחם, כחלק מתנאי היתר הבניה. במסגרת העבודות, הוסדר "שביל סובב כינרת" בחזית המלון, טופח מקטע חוף צאלון הדרומי ובוצע כיסוח צמחיה נרחב ברצועת התנוודות. בנוסף, בוצעו עבודות גינון ומדשאות, ננטעו עצים רבים ומסוגים שונים, תאורה מגוונת, ועוד ועוד.

את הגישה התחברתית אל המתחם, מבצעת רשות הכינרת עבור איגוד ערים כינרת - מעגל התנועה אשר מוקם בימים אלה על כביש 92, יאפשר כניסה מוסדרת ובטיחותית אל אזורי המלון והחוף הסמוך לו, כמו גם לחניון חוף צאלון אשר מצפון.

על מנת להסדיר את נושא הפעלת החוף הציבורי, אשר מצוי בחזית המלון, וכל אותם שטחים פתוחים ציבוריים כאמור, קיים לאחרונה איגוד ערים כינרת מרכז פומבי. המרכז אשר פורסם, כלל בתוכו, בין היתר, את כל הקשור בהבטחת זכות הגישה החופשית של הציבור משטחי החניה הציבורית, לחוף הפתוח שבחזית המלון ולשביל סובב כינרת.

במרכז שהתקיים, זכתה חברת מלונות "אורכדיאה", אשר מפעילה גם את המתחם המלונאי "סטאיי". זכייתה מבטיחה המשך תחזוקה נאותה של השטחים הציבוריים, לרווחת הציבור הרחב, כמו גם של אורחי המלון, וניהול מיטבי של המתחם המלונאי, החניה הציבורית והחוף הפתוח. כל זאת, בתנאים אשר משקפים את מדיניות איגוד ערים כינרת, בכל הקשור לשמירת זכות הציבור לגישה חופשית לקו המים.

"המעברים, השבילים והחניות בוצעו כולם מטעם המלון, ברמת פיתוח גבוהה ובמסגרת העבודות לבנייתו של כלל המתחם"



צילומים: יח"צ

שימור ופיתוח מעין נון

עין נון שוכן בבקעת גינוסר, מזרחית למושבה מגדל. בחלקו המערבי, משיק האתר לתוואי של שביל ישראל, שביל הבשורה ושביל אופניים צופה כינרת. שטח המעין וסביבתו הינם אתר ארכיאולוגי מהתקופה הרומית. באתר נובע מעין המזין שתי בריכות, טבעית ומלאכותית. סביב המעין נבנתה בריכת הרמה עתיקה לצורך הגבהת מפלס המים. הבריכה המלאכותית, שמשה בעבר את חקלאי המושבה לצורכי השקיה. מהבריכות, המים זורמים באפיקו הטבעי של נחל נון, דרך מעביר מים עות'מאני עתיק, שראשיתו מתחת לכביש 90, וסופו בכינרת.

אושרי ילוז

מהנדס אגף ניקוז ונחלים

המועצה המקומית מגדל, בשיתוף עם רשות הכינרת, קידמו פרויקט לשימור, פיתוח והנגשה של כל מקטע הנחל, מספיקתו למרגלות המושבה מגדל, ועד שפכו בכינרת. בתכנית, מאזור המעין עד לכביש 90, מתוכנן פיתוח פארק נופש מוגש לציבור, תוך שימור רצועת תוואי הנחל הטבעי. הפרויקט מקדם הנגשה של שטח פתוח לציבור - הכולל אתרי מורשת ותרבות מהתקופה הרומית, ומאפשר שיקום ושימור של מערכות אקולוגיות ובתי גידול טבעיים למגוון מיני צמחים ובעלי-חיים. כיום, האתר מוזנח מאוד ואינו מטופל כראוי, ועל כן, במסגרת הפרויקט, יבוצע ניקיון מקיף של פסולת בכל אזור האתר ולאורך תוואי הנחל. התכנית לשיקום ושימור אתר המעין ונחל נון תכלול: נטיעה מחודשת של עצים ועשבונים אופייניים למקום; ביצוע מורכבות מבנית לגדות הנחל לשם יצירת נישות אקולוגיות ודחיקה של מינים פולשים, והקמת גדרות למניעת כניסה של רכבים ועדרי צאן.

תכנית הפיתוח של הפארק תכלול: הקמת מצפור בסמוך למעין; הקמת מערכת שבילים להולכי רגל ולאופניים, המונגשת לנכים, יצירה של שטחים לשהיית קהל, כולל שטחי דשא והצללה; שטחי פיקניק; אמפיתאטרון מדושא, חניות ומבנה שירותים.

הפרויקט המוצע צפוי להשפיע לטובה על כל אזור אתר המעין ואפיק הנחל, עד הכינרת. ראשית כל, יגן הפרויקט על שטח ציבורי פתוח בעל חשיבות אקולוגית והיסטורית, הנמצא תחת איום ממשי עקב פיתוח עתידי, במקטע חוף מגדל ובשטחים הסמוכים למעין, המיועדים למלונאות ונופש.

תרומתו של הפרויקט לרווחת ציבור המטיילים בכלל, ולתושבי האזור והסביבה בפרט, משמעותית מאוד. הפרויקט יאפשר תיירות וטיילות בשטחים פתוחים ובחיק הטבע.

הצפי ליישום הפרויקט מתוכנן לתחילת שנת 2018, ונעשה תוך שיתוף פעולה של המועצה המקומית מגדל, רשות הכינרת, הקרן לשטחים פתוחים והחברה הממשלתית לתיירות.



תכנית הפיתוח של הפארק

תכלול: הקמת מצפור

בסמוך למעין; הקמת

מערכת שבילים להולכי

רגל ולאופניים, המונגשת

לנכים; יצירה של שטחים

לשהיית קהל, כולל שטחי

דשא והצללה; שטחי פיקניק;

אמפיתאטרון מדושא; חניות

ומבנה שירותים



צילומים: אתר במבוק, ברכת רם

שיקום ופיתוח סובב ברכת רם

טיילת בסמוך לבריכה, הסדרת תאורה ומקומות חנייה, הקמת מצפורים ופינות ישיבה ונטיעות ושתילות של צמחי גדות, לצורכי שיקום בתי גידול של מיני צמחים ובעלי-חיים. עבודות פיתוח השטח ייעשו באופן מינימליסטי וטבעי, השומר על הצביון החקלאי-מסורתי של האזור.

רשות הכינרת מייחסת חשיבות רבה לשיקום ולפיתוח של אזורים המצויים בשטחים פתוחים, בקרבת נחלים ומקורות מים. הפרויקט נמצא בשלבי ביצוע ראשוניים ועתיד להסתיים בתחילת שנת 2018.



ברכת רם הינה בריכת מים טבעית שנוצרה בלועו של הר געש קדום בצפון-מזרח רמת

אושרי ילוז

מהנדס אגף ניקוז ונחלים

הגולן, בסמוך לישובים הדרוזיים-מסעדה ומגדל שמש. הבריכה נמצאת בגובה של כ-1,000 מ' מעל פני הים ומוזנת ממי תהום, מי-גשמים ומהטייתו של נחל אבו-סעיד לתוכה. הבריכה הינה שקע טופוגרפי אליפטי, אשר נוצר כתוצאה מפעילות געשית אשר חשפה את אופק מי התהום, בדומה לשקעים אחרים מסוג זה בעולם. ברכת רם מתמלאת במים בעונת הגשמים, ומהווה בית גידול לח, המושך אליו מינים שונים של עופות מים כגון: ברווזים, תמירונים ושחפים. מקורות מים אלו, תורמים להיותה של הבריכה מאגר מים מתוקים וצלולים, המהווה אתר נוף מרהיב ביופיו, המזין את שטחי החקלאות הרבים הגובלים בשטחו.

ברכת רם ממוקמת באחד מאזורי הנוף הייחודיים בארץ - רכס החרמון המושלג בחורף, נישא מעליו, יער מסעדה הציורי ובקעת יעפורי, בה נוף מטעי נשירים מרהיב.

הברכה מהווה מקום מרכזי בחיי התושבים המקומיים ושמה נקשר באגדות רבות. הידועה שבהן היא על עינה הכחולה של הר החרמונית (ג'בל א-שייחה), שהונחה במקום כדי לשמור על החרמון (ג'בל א-שייח) מלפזול לעברן של נשים אחרות...

המועצה המקומית מסעדה, בשיתוף פעולה עם רשות הכינרת, קידמה פרויקט להקמת שבילי טיילות הסובבים את ברכת רם. הפרויקט יכלול הקמתן של נקודות ייעודיות עבור תצפית, מנוחה, גישה למים וטיפוח נופי - סביבתי לאורך גדת הבריכה. מטרת העל של הפרויקט היא חשיפתה של ברכת רם לציבור הרחב והפיכתה למוקד משיכה נגיש לתיירות וטיילות.

תכנית הפרויקט כוללת בין היתר עבודות להסדרת הדרך הסובבת את הבריכה, לצורכי נגישות ומעבר סדיר, הקמת



איש המים

"אני מקווה מאוד שבקדנציה שלי נזכה לפתוח לפחות פעם אחת את סכר דגניה" אומר גיורא שחם, מנהל רשות המים, בראיון מיוחד ל"ארץ הכינרת"



צילום: יח"צ

גיורא, לפני כשבעה חודשים נבחרת לתפקיד מנהל רשות המים, הופתעת מהבחירה כך?

"הלכתי בראש פתוח להתמודד על התפקיד, אך כמובן שבמטרה להיבחר אליו. הכניסה לתפקיד בפועל, הייתה לפני כארבעה חודשים. אני מכיר את משק המים ואינני חדש בתחום, הרי אני עוסק בו כל חיי ולכן אין הפתעות. ברשות המים נמצאים אנשים מצוינים - בעלי מקצוע, שהתברכנו בהם, ולמרות המצב הלא פשוט כיום, בישראל קיים משק מים מהטובים בעולם. הדבר שמקשה עלינו כרגע, הינו העובדה שאנו עומדים בפתחה של שנת בצורת חמישית, ושנים שחונות אלה כילו את כל מאגרי המים שברשותנו, וזאת למרות פעילות ההתפלה"

כיצד אתה מסכם את החודשים הראשונים בתפקיד?

"תראה, ברור שצריך ללמוד את התכניות הקיימות, לשפוט אותן ולייצר סדרי עדיפויות, מה מקדמים בעדיפות ראשית ומה בעדיפות משנית. עלינו לספק מענה למצוקות מים בכל חלקי הארץ עקב הבצורת, ואין ספק כי נתונה עוד הרבה עבודה לפנינו. קח לדוגמה את

במהלך חודש אפריל האחרון, צלצל הטלפון בביתו של גיורא שחם (65) במושבה כינרת. מי שבעבר שימש כמהנדס מנהלת הכינרת וכיועץ חיצוני לרשות הכינרת, התבשר כי נבחר לתפקיד הנחשק ביותר בתחום - מנהל רשות המים.

הבחירה מגיעה לאחר ששחם, בוגר M.Sc. בניתוח מערכות משאבי מים של הטכניון, ביצע במרוצת השנים פרויקטים רחבי היקף בתחום המים, לרבות פרויקט שיקום עמק החולה ואגמון החולה בשנות ה-90. במסגרת תפקידו, תר שחם את הארץ לאורכה ולרוחבה, כחלק מההתמודדות הלא פשוטה שלו עם משבר המים החמור, בו נתונה מדינת ישראל לאחר ארבע שנות בצורת. בראיון מיוחד ל"ארץ הכינרת", מספר שחם על חודשיו הראשונים בתפקיד, הכוללים סיטואציות מורכבות, תכניות לפיתוח משק המים ודיונים על עתיד הכינרת ומצב החקלאות בעידן של בצורת



מימין - אורי דורמן גיורא שחם
ועמוס לוין. צילום: אבי אריש

כל סוגיית תאגידי המים העירוניים, שחלקם נמצאים במצב לא טוב - תוצר של שנים ללא תאגידיים. המשקים העירוניים נהלו בצורה רשלנית על-ידי העיריות שלא השקיעו בחידוש צנרת, תחנות שאיבה, פחת מים עצום, תשלומי מים לא הגיוניים וכיוצא באלה. הכנסת התאגידיים הכריחה את משקי המים העירוניים להשקיע בתשתיות, וכשמשקיעים - תעריף המים עולה בהתאם".

כמי שעסק במשק המים ובפרויקטים גדולים גם קודם לתפקיד הנוכחי, האם קיימים מקרים בהם אתה אומר 'מה שרואים מכאן לא רואים משם'?

"כן, קיימים מקרים כאלו בהחלט. הצורך לראות את התמונה הרחבה משנה את המצב בנושאים מסוימים. אתן לך כדוגמה את תיקון 27 א' לחוק המים, שגרם למשבר גדול בחקלאות עמק החולה. מצד אחד, אתה יודע שלא תתקיים חקלאות עקב ייקור המים לחקלאים ואדמות הכבול תתייבשנה ותגרומנה לנזק אקולוגי. מצד שני, אתה מבין שצריך לייצר מחיר מים שמטרתו לעודד את מפיקי המים הפרטיים להשקיע בתשתיות ולהגדיל את מלאי המים. כמו כן, ישנה סוגיית הקמת מאגרים בגליל, במטרה לטפל מראש במצוקת מים אפשרית, במקרה של שנת בצורת עתידית, ולא להיקלע למצב בו אנו נמצאים כעת. מחד, עלות ההקמה גבוהה מאוד, בשל המאמץ הגדול להתאים את המחיר לכוסר הנשיאה שלו. ומאידך, קיימת כאן הזדמנות לפיתוח מערכות המים בגליל.

כאשר אתה נמצא מחוץ למערכת, אתה חושב כי ניתן לעשות דברים אחרת ובקצב מהיר יותר, אך בפועל, משק המים מתפתח באיטיות עקב יוקר התשתיות וגודלן. משלב התכנון ועד לשלב הביצוע, עוברות שנים רבות. דרושה סבלנות רבה ומציאת פתרונות ביניים".

על פי התרשמותך, עד כמה חמור מצב משק המים בישראל לאחר ארבע שנות בצורת?

"אני לא חושב שלתושבי הצפון יש צורך בהסבר, הם רואים באופן מציאותי ביותר שמפלס הכינרת הוא מהנמוכים שידענו אי פעם! במידה והתחזיות הקודרות שלנו יתממשו, תגיע הכינרת ל'קו השחור'. המצב הקיים משפיע לרעה על איכות המים ועל המליחות באגם. שיווי המשקל האקולוגי בכינרת די הופר. באקוויפרים (מאגרי המים התת-קרקעיים. ש.א.), אנחנו קרובים לצערי גם כן לקווים האדומים. לא נותר עוד מקור לשאיבת מים, למרות פעילות ההתפלה רחבת היקף".

מהמידע שבידך, מה צפוי לנו בחורף הקרוב?

"לצערי, איני איש בשורה בסוגיה זו. אנחנו מחשבים תחזיות באמצעות השירות ההידרולוגי של רשות המים. יש לנו חוקר העוסק בהידרו-מטאורולוגיה ומקבל מודלים מכל העולם,

"כאשר אתה נמצא מחוץ למערכת, אתה חושב כי ניתן לעשות דברים אחרת ובקצב מהיר יותר, אך בפועל, משק המים מתפתח באיטיות עקב יוקר התשתיות וגודלן. משלב התכנון ועד לשלב הביצוע, אורכות שנים רבות. דרושה סבלנות רבה ומציאת פתרונות ביניים".



צילום: אבי אריש

ועל-פיהם מעבד נתונים. התחזית אכן קודרת, ומנבאת חורף עם כמויות גשם נמוכות מהממוצע השנתי, זו השנה החמישית ברציפות. מאחר ואנחנו לא רוצים להגיע למצב מסוכן באקוויפרים, נאלץ לקצץ 80 מיליון קוב מים מהחקלאות ו-50 מיליון קוב מים ממשקי המים וזה יוצר מצב מאוד לא נעים. פגיעה בחקלאות בנוסף לכל הקיצוצים, אינה פשוטה, אך גם מצב משק המים אינו פשוט. הקיצוץ במים לחקלאות סופג הרבה ביקורת, אך לא קיים פתרון אחר, מאחר ופשוט אין מים. אני מייחל ומתפלל שתהיה שנה ברוכת גשמים ומשקעים רבים, שנתבדה בתחזיות הפסימיות, ונוכל בשמחה להוסיף הקצבות מים".

מדוע כולם מופתעים מהמשבר הנוכחי במשק המים? האם זה לא היה צפוי לנוכח ההתחממות הגלובלית?

"מדינת ישראל נערכה לפני כעשור למצבי משבר והודות לכך יש לנו 650 מיליון קוב מים אגורים, וזאת חרף שנת בצורת חמישית העומדת בפתחנו. אך במידה והבצורת תמשך, לא יהיו מים. למה הופתעו? אני לא יודע. אולי חשבנו כי מאחר וקיימים מפעלי התפלה בישראל, לא יהיה מחסור עתידי במים. כתוצאה מכך עלתה צריכת המים הביתית ב-7% לנפש. מבחינה פסיכולוגית - חשים רווחה, אך בפועל קיימת מצוקת מים ממשית".

האם ניתן לומר שמשק המים בישראל נתון במצוקה?

"במידה ותהיינה שנות בצורת נוספות, מצבו הקשה של משק המים יורגש גם בבתים, אין לי ספק בכך. אבל הסיטואציה הזו נדירה ובהסתברות נמוכה מאוד. אני מקווה שהתחזיות הקודרות יתבדו, אך לצערי לפי כל הבדיקות שערכנו, הן אינן בגדר בדיה. כולי תקווה שבחורף הבא הסטטיסטיקה הזו תשתנה ותהיה לנו שנה ברוכת גשמים. אך במידה ולא, בהחלט קיימת בעיה. לכן, אנו עוסקים כבר עכשיו בתכנון הקמת מתקן התפלה בגליל המערבי, ובמקביל, עורכים מסע פרסומי אגרסיבי לחיסכון במים, זאת במטרה לחסוך 50 מיליון קוב מים בשנה. כאשר נסביר, כמו במסע הפרסומי מלפני כעשור - שישראל מתייבשת, אולי נצליח להביא לחסכון במים במסגרת המשקים הפרטיים והציבוריים".

האם אתה אופטימי באשר למצב מפלס האגם הלאומי?

"לעניות דעתי, הכינרת לא תיעלם, אך מצבה לא טוב. הכינרת משוועת למים. השאיבה מהכינרת פסקה, אך ישנה החקלאות בעמק הירדן וישנה התחייבות פוליטית לירדן (במסגרת הסכם השלום), שבכל שנה נעביר לרשותם מהכינרת 50 מיליון קוב מים. כאמור, במידה והתחזית תתממש, בחורף הנוכחי הכינרת תגיע ל'קו השחור'. אנחנו מנסים למנוע

"פגיעה בחקלאות בנוסף לכל הקיצוצים, אינה פשוטה, אך גם מצב משק המים אינו פשוט. הקיצוץ במים לחקלאות סופג הרבה ביקורת, אך לא קיים פתרון אחר, מאחר ופשוט אין מים".



צילום: שי מרדכי

בכל דרך אפשרית כניסת מי שופכין וזליגת חומרי הדברה ודישון לאגם, אך העובדה כי אין כניסת מים צלולים לאגם המרעננים את אלו הקיימים, מביאה לתופעות בלתי רצויות. הכינרת מתפקדת כמו אקווריום, במידה ואין כניסה חדשה של מים, מי האגם ניזוקים **כמי שהיה מהמהנדסים הראשונים במינהלת הכינרת וכתושב האזור, המכיר היטב את הכינרת ואת אגן ההיקוות, כיצד אתה רואה את עתידו של האגם כמקור לאספקת מים למשק המים הארצי, לצד כל שימושיו הנוספים?**

"זו שאלה טובה מאוד. במידה והמחקרים על שינויי האקלים העתידיים - יתממשו, כבר לא נוכל לספק מים מהכינרת ונצטרך להגביר את ההתפלה באזור החוף, על מנת לספק לאוכלוסייה באזור זה מים, בעוד הכינרת תיוותר לשימושים באזור המזרחי של הארץ. במידה ותבואנה שנים ברוכות גשמים, ניתן יהיה לתגבר את אספקת המים מהכינרת לטובת המוביל הארצי. אני מניח שיעשו זאת, אך זהו ניבוי."

האם מצב משק המים כפי שאתה מתאר אותו, ובעיקר מצב המים באזור הצפון, לאור רצף של ארבע שנים שחונות, מצדיק פיתוח של מתקני התפלה נוספים?

"פעילות הקמה ושדרוג של מתקני התפלה נוספים. תעשה כבר תוך שנה-שנתיים. בגליל המערבי יוקם מתקן ההתפלה השישי במספר בארץ, ויורחבו שני מתקני התפלה קיימים במרכז הארץ. אין ספק כי קיים צורך בהגדלת כמות המים בעקבות גידול האוכלוסייה, וכפועל יוצא, גידול צרכיה. האם כדאי להביא מים מותפלים לכינרת או לחקלאות שסביבה? זו שאלה של עלויות. אינני מאמין שביכולתה של החקלאות לממן מחירי מים מותפלים עבור גידול תמרים ובננות וכיוצא באלה."

עד כמה משמעותיים מאגרי המים במדינת ישראל, וכיצד מרחיבים את מספר המאגרים לצד הצורך בשטחים נדל"ן?

"נכון שקיימת בעיית נדל"ן, אך היא מצויה בעיקר במרכז הארץ. בעמק החולה מתוכננים לקום בין שלושה לארבעה מאגרים, שיספקו כ- 15 מיליון קוב מים, שיאגרו בחורף וישמשו את ענף החקלאות בקיץ, בעת שנות בצורת. חסרים לנו כמה עשרות מיליוני קוב במאגרים, ואת הסוגיה הזו אני מתכוון לקדם במהרה. סוגיית מאגרי המים אקוטית לעתיד מדינת ישראל, אף יותר מבעיית הנדל"ן."

מהו לוח הזמנים להקמת מתקן ההתפלה בגליל המערבי, שמתוכנן לקום כבר מזה זמן רב? בגליל המערבי יוקם מתקן התפלה שיספק 200 מיליון קוב מים בשנה. קיימת התנגדות

"במידה ותבואנה שנים ברוכות גשמים, ניתן יהיה לתגבר את אספקת המים מהכינרת לטובת המוביל הארצי. אני מניח שיעשו זאת, אך זהו ניבוי."



צילום: אבי אריש

של התושבים לכמה אתרים שנמצאו פוטנציאלים להקמת מתקן ההתפלה, וכעת אני נתון בניסיון למצוא אתר חלופי, שלא יהיו לו התנגדויות. לכן הנושא מתעכב, אך בהחלט מטופל. כל חיי עסקתי בניסיון להגיע לדברים בהסכמה. אמנם לא תמיד ניתן לרצות את כל הצדדים, אך חשוב למצוא את דרך האמצע ולהלך בין הטיפות. תוך 5-6 שנים, יוקם מתקן התפלה בגליל המערבי, לרווחת התושבים."

לעניות דעתך, האם יוכל המתקן לספק מים מותפלים לגליל העליון ולשחרר מים טבעיים לטובת הכינרת?

"זה נשמע כמו סוג של פנטזיה. פרויקט כזה הוא בסדר גודל עצום וכולל התקנת צנרות והעברת מים ממקום למקום. החקלאות לא תוכל לשלם את המחירים האלו למי ההתפלה. עלות המים תהיה גבוהה מעלות הגידול. צריך להיזהר ממגה-פרויקט שכזה, עקב עלותו הגבוהה ולפיכך, תמורה שאיש לא יוכל לשלם. מבחינה טכנית זה בהחלט אפשרי, השאלה היא האם קיימת לכך הצדקה כלכלית."

פרויקט החולה שהיית שותף להקמתו, נתון אף הוא כיום במשבר. החקלאים טוענים שבעקבות תיקון 27 א' לחוק המים, המדינה מתנערת מהסכם "אמנת הכבול" שהממשלה חתמה עמם ועל כן גם להם אין כוונה להשקות ולשמור על רטיבות שטחי הכבול. מה עמדתך בוויכוח זה?

"המדינה לא מתנערת ואמרה מיד לאחר התיקון שתעביר 30 מיליון שקלים, למשך חמש שנים, על מנת שמחיר המים לא ישתנה ויישאר בדיוק כפי שהוא עכשיו, אך קיימת בעיה. בגליל אומרים: "מה עם 100 אלף הדונם הנוספים מלבד הכבול?" המועצות והחקלאים לא מוכנים להגיע להסדר רק על אדמות הכבול, ומצפים לקבל פיצוי בגלל התייקרות המים לחקלאות בכל אזור הגליל. אני מקווה מאוד שיגיעו בזמן הקרוב להסדר, שיאפשר השקיה של אדמות הכבול, כי במידה והן לא יושקו, יקרוס תוך שנה פרויקט שיקום החולה, וכל מה שהושקע ונעשה שם, ירד לטימיון, כולל סכנת השריפות המרחפת על עמק החולה. אנחנו יודעים מה היה קודם פרויקט שיקום החולה, ואיננו רוצים לשוב למצב ההתחלתי, שקדם לו."

כיום מדובר על קיצוץ של 36% מהמים המיועדים לחקלאות, עד 2018. האם לדעתך, עם קיצוץ משמעותי שכזה, ניתן להמשיך לקיים חקלאות ענפה? האם אין דרך אחרת לפתור את מצוקת המים ולהיות שותפים להמשך קיומה של החקלאות בצפון הארץ?

"אין בידי דרכים וכלים אחרים, אלא קיצוץ במים. אם למישהו יש דרך אחרת להציע אזי

"כל חיי עסקתי בניסיון להגיע לדברים בהסכמה. אמנם לא תמיד ניתן לרצות את כל הצדדים, אך חשוב למצוא את דרך האמצע ולהלך בין הטיפות"



צילום: שי מרדכי

אשמח לשמוע.

את מצב המים, אנו בודקים על-פי שפיעת נחל הדן, אשר עומדת בדרך כלל בממוצע, על 10 קוב לשנייה. כיום נמדדים בדן בקושי 10 קוב בשעה. הבניאס נותן כיום בקושי אלף קוב בשעה, כמות בהחלט דלה. אז מהיכן נביא מים? הפתרון היחיד הינו הקמת מאגרי מים גדולים ומשמעותיים שייצרו 15 מיליון קוב. אם היו אוגרים, בכל שנה בחורף, את מי-הנגר, מים אלו היו מסייעים באופן משמעותי לחקלאות בעונת הקיץ. הקמת מאגר מעין זה יוקם בהקדם באצבע הגליל".

נהוג לומר כי הטבע מתקן את עצמו, כל עוד האדם לא מתערב. כיצד זה בא לידי ביטוי בסוגיית המים במדינת ישראל?

"משפט המוכיח עצמו כל העת. הטבע מתקן ויתקן את עצמו. לא קיימת מציאות בה לא יהיו יותר מים. מי שאומר זאת לא מבין. ידענו בארץ כבר שנות בצורת בשנות ה-30 ובאמצע שנות ה-50. פאניקה אינה תכנית עבודה".

האם למדינת ישראל תכנית ארוכת טווח בנושא המים? על פניו, נראה כי בכל פעם מופתעים מחדש ממשברים.

"בשנים הראשונות של הבצורת לא דיברו על המצב, בשל היערכות נכונה של המדינה. עכשיו, כשיש רצף לא צפוי של שנים שחונות, הבעיה התרחבה וכולם עדים לה ומתעוררים. לא נכון שאין תכניות למדינה ושלא עשו כלום. עשו ועושים".

לטווח הרחוק - מה החזון אותו אתה מנסה להוביל ברשות המים?

"קודם כל, להבטיח אספקת מים בכמות ואיכות טובים לכולם. כמו כן, לשמור על הסביבה הירוקה בהקצאת מים מספקת לטבע, למעינות ולבתי הגידול הטבעיים. בנוסף, צריך לחשוב איך נערכים להסדרים עם השכנים שלנו, כי הבצורת חוצת גבולות ופוגעת גם בהם. צריך לראות כיצד לא מאבדים את המים הטבעיים שלנו וכיצד מצב בעייתי מעין זה לא יוצר מאבקים ומלחמות על מים. אין ספק כי צריך להשקיע יותר בהייטק- בתחום טכנולוגיות המים".

להערכתך - כיצד תיראה הכינרת בעוד כעשור?

"אני בטוח שתגענה גם שנים גשומות והכינרת תתמלא. כמו שישנן שנות בצורת, ישנן גם שנים גשומות שמילאו וימלאו את הכינרת. אני מקווה מאוד שבקדנציה שלי נזכה לפתוח לפחות פעם אחת את סכר דגניה".

"הטבע מתקן ויתקן את עצמו. לא קיימת מציאות בה לא יהיו יותר מים. מי שאומר זאת לא מבין. ידענו בארץ כבר שנות בצורת בשנות ה-30 ובאמצע שנות ה-50. פאניקה אינה תכנית עבודה."



כפר חיטים צילום: נשיונל פוטוגרפיק צילומי אויר



כפר חיטים:

ממושב העובדים הראשון של תנועת המזרחי - למושב השיתופי הראשון

למושב כפר חיטים, השוכן בגליל התחתון המזרחי, זכות ראשונים במספר תחומים. אדמות חיטין היו המשבצת הקרקעית הראשונה שנרכשה על-ידי הקרן הקיימת לישראל. היה זה מושב העובדים הראשון שהוקם על ידי תנועת המזרחי בשנת 1923, ובשנת 1936 היה כפר חיטים למושב השיתופי הראשון שנוסד בארץ ישראל. 30 שנה חלפו מרכישת אדמות כפר חיטים ועד להקמתו של יישוב הקבע. ניסיונות קצרי ימים של התיישבות, מערב מלחמת העולם הראשונה, דרך ניסיון להקמה של מושב העובדים של תנועת המזרחי, ועד להקמתו המחודשת של היישוב כמסגרת חברתית וכלכלית, חדשנית וייחודית, שסללה את הדרך למושבים שיתופיים נוספים.

אסתי ינקלביץ*

בתרל"ב (1872), רכש הרב חיים אליעזר וקס, חלקת אדמה ליד חיטין ובמקום נשתל פרדס אתרוגים. לרגל עבודת הפרדסים, עשה אחד מיהודי טבריה, ר' אברהם וייסברג, את ישיבתו קבע בחיטין. הוא שימש כגנן של פרדס האתרוגים ביחד עם בנו, ר' משה וייסברג, והם כונו על שם מקום ישיבתם בשם- "חיטינר". הקרקעות נרכשו על ידי הקק"ל בשנת 1905, וכדי להבטיח את הבעלות על הקרקע, עלתה עליו בסוף 1912 קבוצת "כיבוש" שהתרכזה בדגניה. מלחמת העולם הראשונה, והמחסור הכספי בעטיה, הובילה לפיזור הקבוצה. ניסיון קצר ימים נוסף, הסתיים גם הוא בעזיבת החברים.

כפר חיטין - מושב העובדים הראשון של המזרחי
רעיון מושב העובדים החל מתגבש בשלהי העלייה השנייה (1904-1914). לקחים שנלמדו

* ד"ר אסתי ינקלביץ

החוג ללימודי ארץ-ישראל, אוניברסיטת חיפה

מההתיישבות הפרטית ומההתחלות השונות של התיישבות הפועלים, התגבשו במהלך מלחמת העולם הראשונה ליצירתה של צורת התיישבות חדשה.

בשנת 1923, קיבל המרכז העולמי של המזרחי, החלטה להקמת שני מושבי עובדים מטעמו. ואולם, הקונגרס הציוני הי"ג (6.8.1923), החליט להקים באותה השנה שני מושבי עובדים בלבד, שרק אחד מהם יועד למזרחי העולמי על כל זרמיו. בתחילת שנת תרפ"ד (1923), הגיעו חברי המרכז העולמי של המזרחי, וועדת מומחים מטעם ההנהגה הציונית, לסיור באדמות הקק"ל בחיטין, ו"לשמחתם מצאו את כל השטח מתאים לייסד את המושב" (אברהם מבורך, צעדים ראשונים, תשל"ד, עמ' 21). בהחלטה שהתקבלה בהשתתפות נציגי המזרחי סוכם, כי מושב של המזרחי יקום על אדמת הקק"ל בחיטין, במתכונת מושב עובדים ובו 40 משפחות. לסמיכות לטבריה, המאוכלסת בציבור



בתי הבזלת בכפר חיטים על רקע קרני חיטין, 1945. הצלם נפתלי אופנהיים המרכז למדיה דיגיטלית, ספרית יונס וסוראיה נזריאן, אוניברסיטת חיפה

דתי, הייתה גם כן חשיבות, שכן חברי המשלחת סברו שהקרבה לעיר תוכל לסייע ליישוב החדש מבחינה דתית ורוחנית, וכמו כן תוכל להוות יעד לתוצרת החקלאית. המזרחי דרש שהמתיישבים יבואו מרקע משותף, שיהיו בעלי היכרות מוקדמת, רקע אידיאולוגי זהה, ושישתייכו להסתדרות אחת. בפועל, התקבצו במושב הצעיר שלוש קבוצות שונות, חלקם מבוגרים, ללא רקע חקלאי. בדצמבר 1923, נערכה חגיגת הייסוד של המושב, ובנוכחות אורחים נכבדים הונס ספר התורה לבית-הכנסת.

כדי לאפשר את הצטרפותן של משפחות החברים, היה צורך לפתור את שאלת הדיור. המחלקה להתיישבות של ההנהלה הציונית, יזמה רכישה של 16 צריפים ששימשו את הצבא הבריטי, וחברי המושב נסעו לג'נין כדי לפרק ולהוביל את הצריפים לחיטין. בחורף 1924, הקימו המתיישבים את הצריפים הראשונים. המתיישב נתן גרדי, פעיל ציבור ציוני ואיש הפועל המזרחי, כתב: "ברצוני לתאר את הפרשה העגומה של הקמת המגורים לכל מתיישב על מגרשו... קשה להאמין שאנחנו הסכמנו לפתרון שיזמה המחלקה להתיישבות של ההנהלה הציונית... שמצאה פתרון מקורי... היא קנתה 16 צריפים ישנים ממחנה צבא אנגלי מזמן מלחמת העולם הראשונה" (נתן גרדי, פרקי חיים של חלוץ דתי, תשל"ג) ההוראה הייתה, שהחברים יפרקו את הצריפים שהובאו מג'נין וייבנו אותם מחדש. מהר מאוד התברר כי 16 צריפים לא יוכלו לשמש כבתי מגורים ל-40 משפחות שכבר חיו במקום.

את עבודת התכנון, הטילה המחלקה להתיישבות על האדריכל ריכרד קאופמן. קאופמן תכנן באותה העת את המושבים שהוקמו בעמק יזרעאל, והראשון שבהם נהלל. הוא הגיע למקום והתרשם מהנוף של הכינרת הנצפה מהאזור המזרחי, ותכנן להקים שם מלון.

מים מהכינרת

נושא אספקת המים חייב גם הוא פתרון. בשלב הראשון, נעשה שימוש במי המעינות הסמוכים בוואדי אבו-עמיק (לימים, נחל הקוצר), הנמוך בכ-200 מ' מהישוב. ספיקתו של המעין הייתה נמוכה ושימשה עד אז את תושבי המושבה מצפה, הסמוכה, ואת הבדואים מהסביבה. המים הובלו בחביות על גבי עגלות, ברם המושב היה זקוק ל-140 מ"ק ליום ולכן היה צורך בפתרון אחר. ויכוח התעורר בין קק"ל, בעלת הקרקע, לבין קרן היסוד, המיישבת על הקרקע. בסופו של דבר, קיבלה עליה קק"ל את המימון ובשנים 1924-1925 ביצע משרד המהנדסים, ברור את אלק, את סדור אספקת המים למושב. ברור ואלק תכננו במקביל גם את מערכת המים ביישובי עמק יזרעאל

"היה זה מושב העובדים הראשון שהוקם על ידי תנועת המזרחי בשנת 1923, ובשנת 1936 היה כפר חיטים למושב השיתופי הראשון שנוסד בארץ ישראל"



השופע מעינות ושונה בתכלית מהגליל התחתון המזרחי, השחון. הפתרון שעלה היה שאיבת מים מהכינרת. בית משאבות נבנה ליד הדרך טבריה-מגדל-צפת וממנו הונחו צינורות לאגם, ובאמצעות משאבה נוספת שמוקמה בשכונה החדשה של טבריה - קרית שמואל, הועלו המים לכפר חיטים. החשמל למשאבה סופק מתחנת הכוח של רוטנברג. המים שנשאבו הובלו לבית קיבול גדול, מגדל המים בנפח 60 מ"ק, שהוקם בצד המערבי של המושב. התקווה הייתה שמעתה ואילך ניתן יהיה לטעת עצים ולגדל ירקות. עלות התכנון והביצוע הייתה 5,000 ל"מ. בפועל, הנחת הצינור ותפעולו לוו בבעיות הנדסיות שמנעו הזנת מים קבועה למושב, ובקק"ל דחו בקשה למימון מערכת מים חדשה.

ימי משבר

המבנה החברתי של המושב היה בעוכריו. בשלב הראשון, היו כולם חדורי רוח התלהבות, אך משפקדו משברים את המושב, באו לידי ביטוי ההבדלים בהשקפת עולמן של הקבוצות השונות. במאורעות תרפ"ט (26 באוגוסט 1929), נורו יריות לכיוון כפר חיטים, והילדים והנשים פונו לטבריה. השכנים הערבים איימו לשרוף את הצריפים, וניסיונות להתנפלות על המושב נהדפו על ידי שוטרים ממשטרת טבריה.

לאחר שמונה שנים של התמודדות קשה, הסתיים פרק זה בתולדות המקום. חברי המזרחי עברו לכפר חסידים. עם נטישת המושב, כתב אחד החברים: "על משואות כפר חטים - קול הלמות עמלים עולה מן המושב - לא הלמות בניין. לא נכנס יתד - יתד יוצא. הונף הגרזן - עת לנתוץ היא..." בשנת 1933, נעשה ניסיון קצר ימים נוסף להתיישבות, על-ידי עשר משפחות ספרדיות מטבריה. המחלקה להתיישבות סייעה בעיבוד תכנית זמנית ובעיבוד אקסטנסיבי של הקרקע, אך עם זאת



הנחת הצינורות מהכינרת לכפר חיטים 1942
מקור: ארכיון כפר חיטים

טענה, שכל עוד לא יימצאו מים, היא לא תקדם ולא תתמוך בהתיישבות במקום. לאחר כשנתיים נעזב הכפר והמעט שנותר בו נבזז ונשרף.

התחלה חדשה: המושב השיתופי - מרעיון למעשה

בשנים 1933-1935 עלו ארצה צעירים חלוצים מבולגריה, חברי תנועות נוער שונות, ביניהן "השומר הצעיר" ו"מכבי". למרות השוני המהותי בין התנועות, המשותף לכולם היה החינוך שכיוון אותם לעלייה לארץ-ישראל. העולים לא הגיעו לארץ באופן מאורגן אלא כבודדים, שהצטרפו למושבי עובדים ולקיבוצים בשרון ובעמק יזרעאל וכן למושבות הוותיקות, פתח-תקווה ורחובות. עד מהרה חוו חלק מהעולים את משבר הקליטה, קשיי ההסתגלות לחיי שיתוף והרצון לתמוך בהוריהם, שהגיעו ארצה זמן קצר אחריהם. כל אלה הובילו לעזיבה של חלק מהצעירים את הקיבוצים.

חלק מהפורשים התקבץ בחיפה במעין קומונה, כאשר הרוח החיה והאידיאולוג שבחבורה היה חיים קרישפין. חברי הקבוצה חיפשו דרך אחרת שתתאים לתפיסת העולם שלהם. בדיונים ושיחות שקיימו, גיבשו החברים את רעיון ההתיישבות הקואופרטיבית, שבה החיים הציבוריים משותפים והחיים המשפחתיים פרטיים. הרעיונות היו ראשוניים ונדרש זמן בטרם ניתן היה לגבש אותם לכלל מעשה. השמועה בדבר קיומה של הקומונה התפשטה וצעירים נוספים, בעיקר מקרב עולי בולגריה, ביקשו להצטרף לקומונה ולארגן את ההתיישבות שעתידה לקום.

נכונותם של החברים ליצור קופה משותפת, העידה על רצונם בשיתוף מסוים ברכוש הציבורי ובאינוונטר החקלאי. מה מידת השיתוף בעתיד וכיצד יתבצע, אלה היו עדיין בגדר מחשבות. הוויכוחים נסבו בעיקר על מידת השיתוף: היש להקים ביישוב לכשיקום חדר אוכל, או שכל משפחה תאכל בביתה? האם לכל מבנה יהיו שירותים צמודים? היכן יגורו הילדים, בבתי ילדים או בבתי ההורים? ומה באשר לשכר החברים, האם יש להצמידו לתפוקה בעבודה או לצרכים - גודל

"היה זה צעד ראשון לקראת גיבושה של צורת התיישבות חדשה, שבעקבותיה יקומו המושבים השיתופיים"

המשפחה? מה יהיה מעמד החברה במשק? וכיצד באלה.

ב-7 בדצמבר 1936, עלו לקרקע 10 חברים וחברה אחת, נציגי ארגון "הקוצר". היה זה צעד ראשון לקראת גיבושה של צורת התיישבות חדשה, שבעקבותיה יקומו המושבים השיתופיים - שבי ציון ומולדת. בנוסף להיותו המושב השיתופי הראשון, היה כפר חטיים למושב הראשון שעלה לקרקע בתקופת "חומה ומגדל" בגליל התחתון. צורת התיישבות זו באה לתת מענה לצורך השעה, שחייב הקמת היישובים במהירות, כדי לספק הגנה מרבית למתיישבים. מכיוון שבכפר חטיים כבר היה יישוב בנוי, נאחזו החברים בשלב הראשון במבנה מתקופת ההתיישבות של המזרחי, וזה היווה בעבורם את חומת המגן. המבנה, בית-הכנסת ובית-הספר לשעבר, היה לבית הביטחון בו התגוררו בשלב הראשון כל החברים, ורק מאוחר יותר הוקם גם מגדל השמירה.

החברים הכינו את המקום לקליטת המשפחות. בשלב הראשון חיו כבקומונה; המטבח, חדר האוכל והשירותים היו משותפים. השיתוף נעשה לא מתוך אידיאולוגיה אלא כדי להקל על החברים בשלבים הראשוניים של ההתארגנות. הם הכשירו את שטחי האדמה. הרפתות הישנות שנותרו מתקופת המזרחי - הוסבו לשמש כדירות זמניות לחברים, רפת אחת לשתי משפחות, ולכל משפחה הוקם מטבח נפרד כדי שהמשפחות תוכלנה לקיים אורח חיים משפחתי.

ושב חזרה שאלת המים

המחסור במים, שהיה כזכור, בין הגורמים המכריעים לנטישת המושב, המשיך להקשות על שגרת החיים. תחילה, הובילו מים בעגלות ובהן חביות ממעין סמוך, לאחר מכן קיבלו מים מהמושבה מצפה באמצעות צינור שהגיע עד למקלחת המשותפת. מים אלה הספיקו לשתייה, בישול ורחצה בלבד. כעבור שנה, ניסו לקדוח באר, אולם במהלך העבודה התמוטט מגדל הקידוח. הובא מגדל



מימין: כפר חטיים 1928
מדרום לצפון,
משמאל: ילדי הגן בכפר חטיים
שנות הארבעים.
מקור: ארכיון כפר חטיים

שני וקדחו לעומק של ארבע מאות מטרים, אך מים לא נמצאו. המומחים החליטו שאין ברירה וצריך לחזור ולנסות להעלות מים מן הכינרת.

בשנת 1939, הכין שמחה בלאס, המהנדס הראשי של "מקורות" ויוזם תכניתה מראשיתה ועד להקמת המדינה, את תכנית מפעל המים של כפר חטיים. הוחל בחפירת תעלה מהכינרת, באורך אלפיים ושש מאות מטר במעלה ההר עד למושב, ומאמצות הברית הוזמן ציוד שאיבה חדיש. לאחר מסע ארוך וקשיים תקציביים, שנבעו בין היתר ממלחמת העולם השנייה, הגיע הציוד המיוחל. ב-2 בדצמבר 1942, שש שנים לאחר העלייה לקרקע, החלו מים זורמים במעלה ההר. המים פרצו מהצינור, ההתרגשות והשמחה אחזו בכל. שנה אחר כך הוקמה הבריכה. עידן חדש החל בתולדות הכפר.

המושב השיתופי - מיישוב זמני ליישוב קבע

בנובמבר 1940, הזמין דוד שטרן, מנהל המחלקה להתיישבות, מהאדריכל, ריכרד קאופמן, תכנון מחודש של כפר חטיים. קאופמן, שתכנן כזכור בשנות ה-20 את מושב העובדים של המזרחי, שרק חלק ממנו בוצע בפועל, התבקש לערוך מחדש את התוכנית ולהתאימה לרעיון המושב השיתופי. "הזמנה זו צריכה להיות מיוחדת במינה, משום שיהיה זה מושב קבוצתי". ניתן להבין מהדברים שגם המזמינים לא ירדו לחלוטין למהות צורת התיישבות זו. קאופמן קיבל לידיו את התקנון שגובש על ידי קרישפין וחברי הקבוצה, ונדרש לבצע את ההתאמה.

התכנון המקורי של כפר חטיים היה בתבנית אובלית, מכיוון מזרח למערב. שתי שורות של בתי החקלאים מוקמו בחלק הצפוני והדרומי, בכל נחלה היה משק חקלאי וחלקת אדמה, ובתווך יועד האזור למבני ציבור. מגדל המים מוקם לכיוון מערב. בפועל, הוקמו במושב העובדים רק רפתות ולא בתי מגורים (התושבים גרו כזכור בצריפים), כך שהשטח איפשר לבצע את השינוי

**"שש שנים לאחר
העלייה לקרקע, החלו
מים זורמים במעלה
ההר. המים פרצו
מהצינור, ההתרגשות
והשמחה אחזו בכל.
שנה אחר כך הוקמה
הבריכה. עידן חדש
החל בתולדות הכפר"**



הרעיוני. כשנדרש קאופמן ב-1942 לבצע את ההתאמה והשינוי, הוא הותיר את התבנית המקורית, ויצר חלוקה והפרדה ברורה בין אזור המשק, שאותו מיקם באזור הדרומי של היישוב, לאזור בתי החברים מצפון. במקטע המזרחי ובמרכז מיקם את מבני הציבור. השדות החקלאיים המשותפים מוקמו ברדיוס החיצוני של היישוב. מבנה זה יצר חיץ בין המשק והמגורים, וכיווני האוויר הבטיחו, כי הריחות העולים מן המשק לא יטרידו את החברים.

אחרי מספר שנים של מגורים ברפתות ובלולים, נבנו הבתים הראשונים. בעטיה של מלחמת העולם השנייה והמחסור בחומרי בניין שנוצר כתוצאה ממנה, נבנו בשלב זה בתים קטנים בלבד. 28 מ"ר בסך הכל מתוך 54 מ"ר המתוכננים, ללא ברז מים וללא מטבח. הקירות נבנו מאבן בזלת מסותתת, שנרכשה מערביי האזור. החלק הפנימי טויח והבית כוסה בגרעפים. הבית כלל חדר כניסה ששימש כמטבח וחדר אוכל, ועוד חדר שינה וחדר ילדים. בתוך פרק זמן קצר חוברו הבתים לרשת החשמל. מאחר והבנייה התבצעה ללא יסודות ראויים, נוצרו עד מהרה סדקים עמוקים בבתים. האזור שניזוק במיוחד היה החלק הצפוני. כביש גישה למושב נסלל באמצע שנות ה-40 בשיטת הסולינג (הנחת אבנים).

באמצע שנות ה-40, הועברו כל מוסדות החינוך לבניין בית-ספר חדש. את המימון להקמתו תרם איש עסקים ומראשי הקהילה היהודית בקהיר, עובדיה שלם. כמו כן, נרתם שלם ביחד עם ראשי ההנהגה הספרדית, לסייע למושב לבנות את בתי האבן ולממן את מפעל המים החדש. לצד המשק החקלאי, הוקמו בתי מלאכה: מוסך, מסגריה, נגריה, סנדלריה ומאפיה, שהעניקו שירותים לחברים. תקציבי הפיתוח מהמוסדות המיישבים ניתנו במשורה ופחות מהמקובל, בהשוואה לקיבוצים או למושבי העובדים הצעירים. יתכן והדבר נבע מהעין הבוחנת שבה הביטו נציגי המוסדות בייצור הכלאיים החריג-המושב השיתופי, והספק שקינן בהם בדבר יכולתו להתקיים לאורך זמן.

במהלך שנות ה-40, נעשו צעדים לקליטתם של חברים חדשים, אך אלה לוו בהיסוסים באשר ליכולתו של היישוב לקלוט משפחות חדשות. מספר ניסיונות נערכו לקליטה של גרעיני נוער, אך גם אלה הסתכמו במפח נפש מסיבות חברתיות, כלכליות ופיזיות. המחסור בידיים עובדות העיב על הקיום. מחד גיסא, הייתה תחושת סיפוק מההישגים בתחום המשקי, אך מאידך גיסא, החלו מתעוררים מתחים ביחסים הבין-אישיים. מתח זה נבע משלוש סיבות עיקריות: מחסור מתמיד בידיים עובדות, קשיים בשילובה של החברה בעבודה במשק ואי-יכולתו של המשק להיטיב עם חבריו ולשפר את רמת חייהם.

חלפו שנים ועמידתם העיקשת של החברים הוכיחה את עצמה. בדצמבר 2016, ציינו בכפר חיטים 80 שנה לייסודו של המושב. היישוב שינה את פניו מבחינות רבות, אך הוא ממשיך ומתנהל כמושב שיתופי- צורת התיישבות ייחודית שפרצה דרך לרעיון חדש בתולדות הישוב היהודי. סיפורו של כפר חיטים הוא סיפור של ראשוניות "תחת שמי הגליל העמוקים...שם - על אדמת הגליל השחורה והאפורה"¹, כפי שחוו אותו מייסדיו משנות ה-20 של המאה שעברה, ועד ימינו.

1 התור, שבועון המזרחי, ט"ו בכסלו תרפ"ד (23.11.1923), תחזקנה ידיכם! לחלוצים הראשונים של מושב המזרחי

כפר חיטים - אז והיום



מקור: ארכיון כפר חיטים

לכפר חיטים היסטוריה, בת זמננו, חשובה ואף מפוארת. מפוארת בהתמודדות על קיומה של חקלאות מצליחה, חרף כמות משקעים קטנה וכפועל יוצא- מחסור כבד במים.

כפר חיטים שינה את פניו ממושב שיתופי עם ערבות הדדית בכל תחומי החיים, למושב המשמש כשיתופי רק בכותרת משפטית, ממשפחות בודדות שנטעו יתד

מוטי דותן

ראש המוא"ז גליל תחתון

ב-1925 באדמות המושב, מתגוררות בו כיום כ-200 משפחות, וגני הילדים מלאים בילדים צוהלים ושמחים. על אף שמעטים מתושביו מתפרנסים כיום מחקלאות, כפר חיטים מוגדר כמושב חקלאי.

בעבר, מתיישבי כפר חיטים ירדו לכינרת והעלו למושב מים בחביות. לא היה די בספיקתו של המעיין (מעין הקוצר שלמרגלות הכפר), כדי לספק מים לכל תושבי המקום. כיום, קיימת תשתית מודרנית שמעניקה מענה לאספקת המים למושב, ומעיין הקוצר, ששוקם בסיועה של רשות הכינרת, על אף שספיקתו דלה, עדיין ישנו והוא מהווה פינת חמד לתושבי כפר חיטים ולמטיילים מזדמנים.

כחבר כפר חיטים וכראש המועצה האזורית גליל תחתון, אני גאה בנחישותם של המתישבים הראשונים אשר נעצו את שן המחרשה בקרקע, ולא הרפו.



מאגר סירין



פרסת אגירה תל קציר



חות טורבינות ומרכז מבקרים מעלה גלבע



צמח תערובות - ממגורה 10,000 טון





גיל אריש
תשתיות מים וביוב בע"מ



נחל בין טרסות



מורד הנחל



עתיד סוער

מיזם חדש לשיקומו של נחל סער, צופן לו עתיד מזהיר ובשורה של חיים חדשים

רן מולכו

ליגמ פרויקטים סביבתיים

נחל סער, מהייחודיים בנחלי הצפון, זורם מראשיתו בעין סער, בינות מגוון יחידות נוף, סוגי מסלע, חבורות צומח ובעלי חיים, כמסדרון אקולוגי ייחודי בין הגולן לחרמון.

ברבות השנים, הפך הנחל ל'חצר אחורית' עם התרחבות שטחי הבינוי והחקלאות, אשר נגסו בגדותיו ופגעו בנוף הקניון הטבעי. ערימות שפוכת אשפה ופסולת בניין, בצד זליגות ביוב ותשטיפים חקלאיים, גרמו להרס הנוף הטבעי ושינוי צביון הנחל באחד ממקטעיו המרשימים.

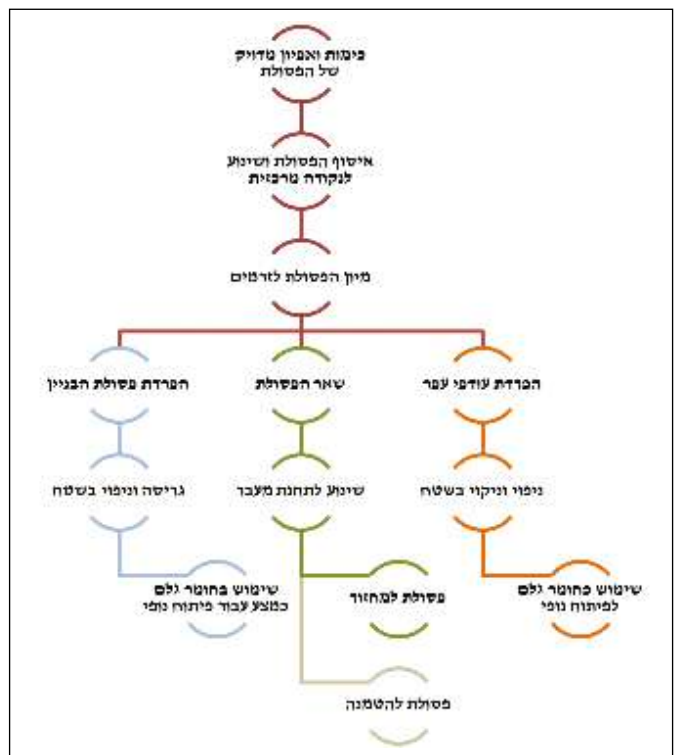
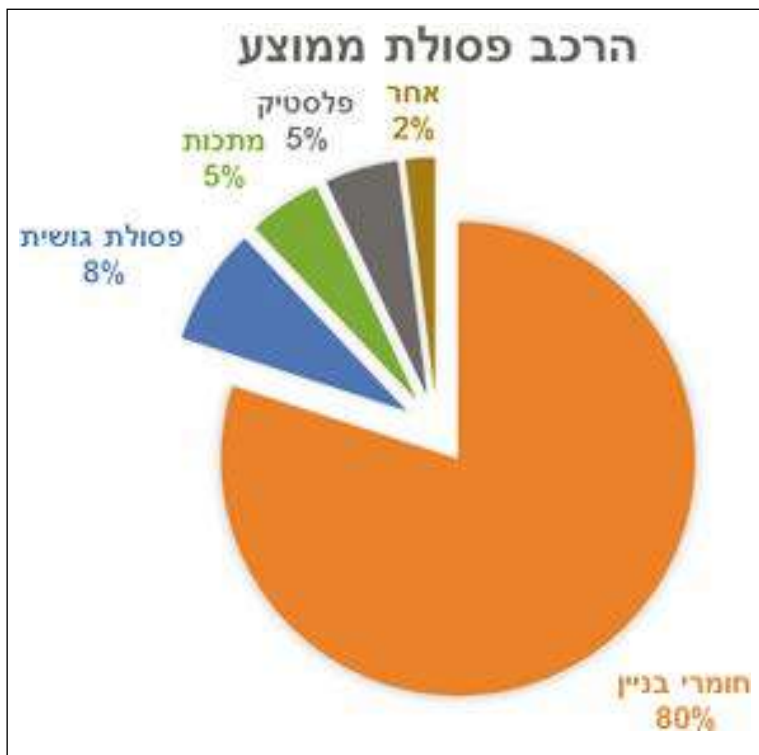
כעת, בסיוע המשרד להגנת הסביבה, במסגרת 'קול קורא' לשיקום נחלים, מתוכננות עבודות שיקום מקיפות בנחל, אשר יכללו בין היתר: פינוי פסולת ממקור בנוי וחקלאי, שיקום גדות הנחל, שיקום אקולוגי והשבת מינים מקומיים, הכשרת טיילת נגישה לאורך הנחל ופעילות חינוכית-קהילתית מתמשכת להחזרת נוף הנחל הייחודי, לקדמותו.

רקע: נחל סער

נחל סער זורם לאורך 11 ק"מ כקו גבול טבעי החוצץ בין כתף החרמון לצפון רמת הגולן. הנחל מנקז אגן של כ-26 קמ"ר בלבד, דרכו הוא זורם מערבה בקניון המתחתך בתפר גיאולוגי, בין סלעי הגיר של החרמון לבין סלעי הבזלת של הגולן, עד לשפכו בנחל חרמון, לאחר חצית כביש 99.

ראשיתו של נחל סער בעין סער - מעיין גדול שספיקתו 800 מ"ק/שעה, הממוקם כ-1 ק"מ דרום-מזרחית לכפר מגידל שמש שבשיפולי החרמון. בעבר, הרוו מימי המעיין את הנחל ואפשרו זרימה איתנה, אולם בשל תפיסת המעינות להשקיית שטחי החקלאות בעמק

"הצטברות הפסולת בנחל פוגעת בתפקודו כאפיק זרימה, מהווה מפגע חזותי ותברואתי ופוגעת בבית הגידול של הנחל".



יעפורי, הפך לנחל אכזב. כיום, זרימת המים העיקרית בערוץ היא שיטפונית. תרומת מי המעינות לזרימת המים בערוץ הולכת ודועכת, החל מתחילת עונת ההשקיה. הנחל מתחתר בקניון צר לאורך פסיפס מגוון של נופים ושימושי קרקע - שמורות טבע, יערות אלון, בריכות, נופי חקלאות מסורתית, בקעות ומתלולים, שרידים ארכיאולוגיים, אתרי נופש ופנאי, חורש ים-תיכוני, חלקות מעובדות ומפלים השוצפים לעת חורף. תנאי הנחל הירודים - זיהום אורגני, זליגת חומרי ריסוס, מצבורי פסולת, מקטעים סתומים בערוץ, חתך תעלתי וזרימת מים דלה ולא רציפה, פגעו ביציבות המערכת האקולוגית. טחנות הקמח הפזורות לאורך הערוץ, מעידות על שפיעת המים בעבר בנחל. מקטעי צמחיית גדות אשר שרדו לאורך הנחל, מספרים את סיפור הנחל טרם הפגיעה האנושית שאירעה בו עקב פיתוח וחקלאות.

מטרות הפרויקט

תכנית השיקום מבקשת להביא לשינוי משמעותי בנוף הנחל ובהתייחסות הקהילה הקרובה אליו, לשמירה על ניקיונו, תוך העצמת הפוטנציאל התיירותי והכלכלי של האזור. בכדי לבצע זאת, ישנו צורך בתכנון מקצועי רב-תחומי המשלב בין הדיסציפלינות השונות, ושומר על האיזון העדין בין האדם וצרכיו לבין סביבתו. תכנון מעמיק הכולל שיקום אקולוגי של הנחל וסביבתו, ניקוי ומחזור פסולת, פיתוח נופי והקמת מערך טיול ושהייה בסביבות הנחל, הסדרת ניקוז ומניעת הצפות, פעולות מניעת השלכה חוזרת של פסולת לנחל ופיתוח תכנית חינוכית נלווית המתמקדת בשמירה על הנחל וניקיונו. כל אלה עתידים להשיב לנחל את נראותו וחיותו.

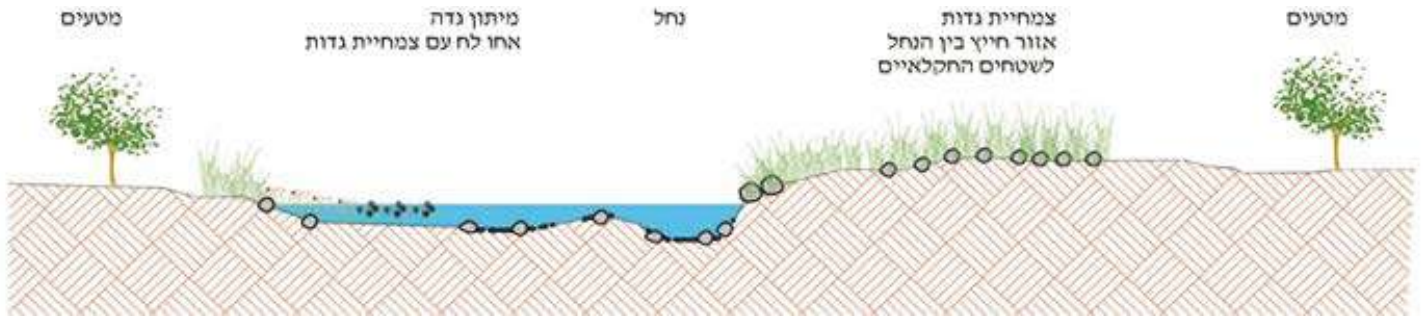
השפעת נוכחות הפסולת במרחב הנחל

מקטע מסעדה של נחל סער - המוגדר כתוואי בין גשר נבי אליה ועד תחנת הסניקה לביוב במורד, שימש במשך שנים כאתר לא מוסדר להשלכת פסולת בניין, עודפי חפירה ופסולת גושית מהאזור העירוני, המשתרע מדרומו, וכעת גם מצפונו של הנחל. כמויות גדולות של פסולת בניין ועפר הצטברו בנחל, עד כדי חסימת התוואי והפרעה לזרימה. הצטברות הפסולת בנחל פוגעת בתפקודו כאפיק זרימה, מהווה מפגע חזותי ותברואתי ופוגעת בבית הגידול של הנחל.

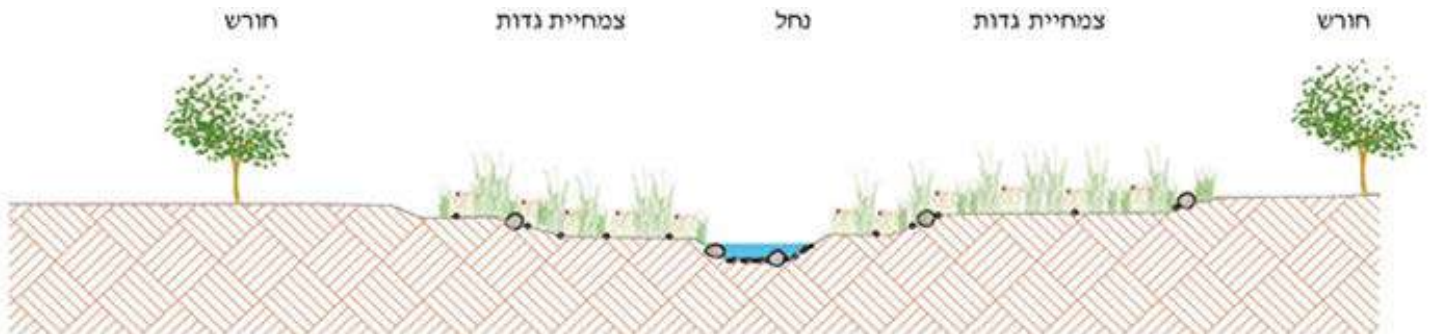
בפן הניקוזי, הפסולת בנחל גורמת לחסימת התוואי והפרעה לנתיב הזרימה - הקטנת החתך תורמת להגדלת פשט הזרימה השיטפונית, ובכך גדל הסיכון להצפות או לפגיעה בתשתיות.

בפן האקולוגי, זרימת מי הנחל דרך מצבורי הפסולת, עלולה לגרום לזליגת חומרים מזהמים אל תוך מי הנחל ולהתפשטות הזיהום במורד, תוך כדי פגיעה בבתי גידול ובאקולוגיה המקומית. נוסף על כך, פסולת בניין ועפר מהווים וקטור להפצה של זרעים ומינים שאינם מקומיים, ועלולים לכלול בסבירות גבוהה מינים מתפרצים ומינים פולשים המשנים את בית הגידול הטבעי. ערימות הפסולת משנות את התכסית הטבעית וגורמות לקיטוע של בתי גידול.

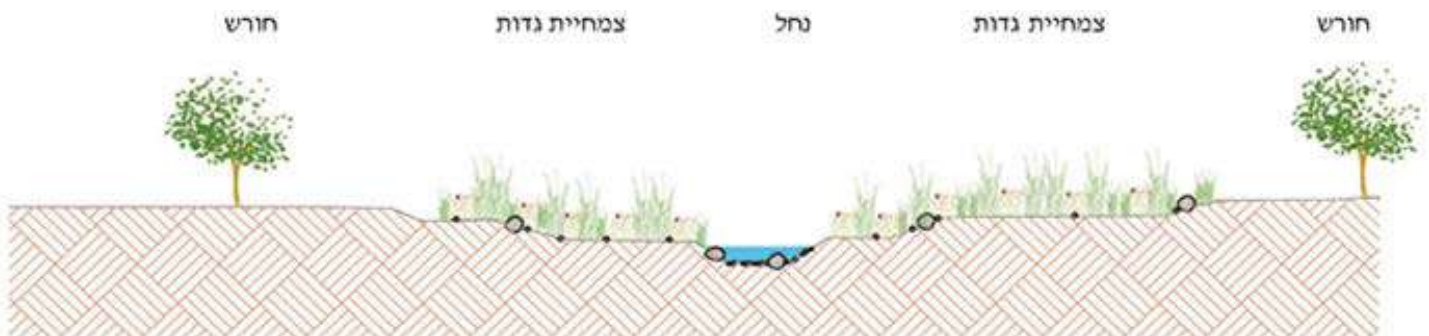
"פסולת בניין ועפר מהווים וקטור להפצה של זרעים ומינים שאינם מקומיים, ועלולים לכלול בסבירות גבוהה מינים מתפרצים ומינים פולשים המשנים את בית הגידול הטבעי".



חתך עקרוני מס' 1 - מקטע בקעת יעפורי



חתך עקרוני מס' 2 - מקטע קניון מסעדה



חתך עקרוני מס' 3 - מקטע שמורת נחל סער

בפן החזותי, הפסולת מהווה מטרד ועלולה לייצר מפגעי ריח. בכך היא גורמת לנחל להוות "חצר אחורית", בלתי נעימה ובלתי מזמינה, ומרחיקה את אוכלוסיית המטיילים שאינם יכולים ליהנות מהנחל כראוי. נוכחות הפסולת נותנת לגיטימציה להמשך השלכתה, ומגדילה את הסיכון להשלכתם של חומרים מסוכנים כגון אסבסט.

יש לזכור כי בית גידול לח הינו רגיש במיוחד להשפעות חיצוניות כלשהן, על אחת כמה וכמה פסולת, כפי שמצויה. לפעולת הניקוי והרחקת המפגעים הסביבתיים השפעה קריטית על שיקום המערכת האקולוגית בנחל סער.

תכנית הניקוי, הטיפול בפסולת ושיקום השטח

התוכנית מתמקדת בניצול מרבי של פסולת הבניין ועודפי העפר, לטובת שיקומו של נחל סער ופיתוחו הנופי והתיירותי. זאת על ידי ניצול הפסולת והפיכתה לחומר גלם, המחליף את החומר הבתולי בתהליכי פיתוח אלו.

במסגרת התוכנית, יתבצע איסוף של הפסולת לאורך התוואי וריכוזו באתר מרכזי, שם תעבור הפסולת מיון למקטעים, כאשר לכל זרם פסולת יקבע אפיק טיפול מתאים. המטרה הינה סילוק מפגעי פסולת וניקוי הנחל תוך מחזור מקומי מקסימאלי של הפסולת. האיור מתאר באופן סכמתי את תכנית הניקוי והטיפול בפסולת.

עקרונות השיקום האקולוגי

בתחום התוכנית לפיתוח ולשיקום, עובר נחל סער בשלושה אזורים השונים מהותית זה מזה:

- א. נחל המתחתר באזור חקלאי, בין מטעים, בבקעת יעפורי.
- ב. נחל המתחתר בצמידות לאזור מיושב (מסעדה).
- ג. נחל המתחתר באזור טבעי ברובו, ייחודי מבחינה גיאולוגית ואקולוגית.

תכנית השיקום האקולוגי מתייחסת באופן שונה בשלושה אזורים אלו ומתבססת על

"הפסולת מהווה מטרד ועלולה לייצר מפגעי ריח. בכך היא גורמת לנחל להוות "חצר אחורית", בלתי נעימה ובלתי מזמינה, ומרחיקה את אוכלוסיית המטיילים שאינם יכולים ליהנות מהנחל כראוי."

העקרונות הכוללים: שחרור מים מעין סער ועין משרפה לערוץ נחל סער ולמסילים, בספיקות שיאפשרו זרימת מים במשך כל השנה, איתור מקורות הזיהום של מי הנחל והמסילים וטיפול למניעת המשך הזיהום; הרחבת מסדרון הנחל, מיתון גדות הנחל והגברת המורכבות המבנית, שיקום צמחי, על-פי תכנית שיקום לצמחיית בית הגידול הלח, ממקור מקומי, שימור משטחי המין הנדיר שבטבט ענף, היוצרים מעין אחו לח במקטעים מסוימים, שיקום הפגיעה שנגרמה לגדות הנחל כתוצאה מהקמת הגשר בכביש מסעדה - מג'דל שמש ועוד ועוד.

עקרונות הפיתוח הנופי

התכנית מתמקדת ביצירת רצף נופי, אקולוגי ותיירותי בין מקטעי הנחל בעמק יעפורי ובקניון, עד גשר הידידות. רצף זה יאפשר העצמת האזור מבחינה תיירותית, כלכלית וקהילתית. הפיתוח הנופי יכלול: שביל הליכה שישירת את תושבי האזור ויקשור יחד את היישובים הסמוכים, יצירת מפגש מחודש של הקהילות המקומיות עם הנחל, במטרה ליצור תחושת שייכות ואחריות כלפי הנחל, הארכה של המסלול הקיים כיום (המסלול הירוק), למשיכת קהלי מטיילים חדשים, שילוב שילוט המסביר על שיקום הנחל והשימוש בפסולת ממוחזרת בתחומו, שילוט סיפורי המציג את היסטורית הנחל ותושבי המקום, חיבור למערכת הטיילות במרחב כדוגמת שביל רמת הגולן, ודגש על הצללה, באמצעות נטיעת עצים מקומיים להנעמת חווית הטיול ויצירת חזית נחל מטופחת.

השביל יחולק לשלושה מקטעים:

מקטע 1 | מג'דל-מסעדה - קטע זה יהווה את שער הכניסה לשביל נחל סער כולו. לכן, יכיל חנייה, שילוט, מקבצי עצים בולטים ואזור התכנסות.

מקטע 2 | טיילת מסעדה - טיילת בשולי הישוב מסעדה אשר תכלול אזורי ישיבה והתקבצות.

מקטע 3 | שביל בתחומי שמורת נחל סער - שביל בפיתוח מינימאלי, המאפשר הליכה בגבולות שמורת נחל סער.

תכנית לפעילות חינוכית קהילתית

מטרת העל של התכנית החינוכית בקהילות סביב נחל סער, היא ליצור מודעות לשמירת הסביבה, הניקיון והטבע בנחל, מתוך מעורבות, אחריות אישית ושינוי בהרגלי הקהילה המקומית כלפי הנחל. לכך תתווסף יצירת "קהילת נחל" המבוססת על הנחל כציר מרכזי, המחבר בין שלושת הכפרים ובנוי על הנרטיב המקומי, על תחושת אחריות אישית ועל מחויבות לשמירה על ניקיון הנחל וטיפוחו. היוזמה תכלול פעילות פיסית לטיפוח הנחל, בצד פעילות הסברתית לקהל המקומי והרחב, למען השמירה על הנחל כתשתית קהילתית וציר של מורשת ערכית עבור אוכלוסיית הכפרים, לצד עוגן תיירותי משמעותי באזור. את התכנית החינוכית יוביל צוות אגף חינוך קהילה והסברה ברשות הכינרת, עם ניסיון רב שנצבר בבניה, כתיבה, הדרכה והטמעה של תכניות חינוכיות קהילתיות בשנים האחרונות.

סיכום

שיקום נחל סער, מהייחודיים בנחלי הצפון, טומן בחובו תועלות רבות לקהילת הנחל, המבקרים והסביבה. שיקום המערכת האקולוגית בנחל סער חשוב הן לבריאות הנחל עצמו, למגוון המינים שבו ולשירותי המערכת שהוא מעניק, והן מבחינה אזורית כמסדרון אקולוגי המקשר בין מזרח הגולן לעמק החולה. שיפור התנאים הפיזיים של חתך הנחל והזרמת מים בערוצו, מהווים את הבסיס לשיקום בר-קיימא וליצירת בתי הגידול האופייניים לאורך הערוץ. פינוי מצבורי הפסולת יהווה בסיס לשיקום הנופי והאקולוגי, כאשר הפסולת עצמה תשמש,

באחוזים ניכרים, כחומר גלם לפיתוח הנופי, על פי עקרון מחזור מקומי מקסימאלי. שיקומו של הנחל, פיתוח עדין והנגשה לציבור, תוך שמירה והעצמה של ערכותו האקולוגית, תיצור מוקד משיכה חדש ואזור מפגש בין קהילות, אשר יאריך את משך שהות המטיילים באזור. התכנית הקהילתית תיצור "קהילת נחל" מעורבת, פעילה ומחויבת לטווח הארוך, כדי להבטיח כי נמשך ליהנות מנופי הנחל גם בעתיד.





צילום: יח"צ

מסירות היא שם המשחק

אתי סנה, המשמשת כמנהלת לשכה ברשות הכינרת, נמנית כבר קרוב לארבעים שנה בין העובדים הוותיקים והמסורים שידע הארגון מאז היווסדו

אורייה וויס

אתי, ילידת המושבה מנחמיה, מתגוררת בשני העשורים האחרונים ביישוב הקהילתי, גבעת אבני, שבגליל התחתון. את זיקתה ואהבתה

לכינרת זוכרת היא עוד משחר ילדותה. יחד עם אישה, מיכה, גידלו ארבעה ילדים לתפארת, שינקו עוד בצעירותם את אהבת הוריהם לכינרת.

אתי מימשה אהבה זו, ומעט לאחר שחרורה הצבאי, הגיעה לעבוד כמזכירה במנהלת הכינרת, דאז, ונותרה עד היום.

איך הגעת לתפקידך במנהלת הכינרת, כיום-רשות הכינרת?

"בתום שירותי הצבאי, תרתי אחר עבודה והגעתי לשמש כפקידת קבלה במלון 'פלאזה' בטבריה. לאחר כשנה, עזבתי את עבודתי במלון ועברתי לשמש כמזכירה זמנית בחברת 'מקורות', במקום המזכירה שיצאה לחופשת לידה. במהלך שהותי ב'מקורות', פגשתי במנשה בן שלמה ז"ל, שהיה בזמנו יו"ר מנהלת הכינרת, והגיע תכופות לביקורים בתחנת 'מקורות' באתר ספיר, בשל קשרי עבודה שהיו למנהלת הכינרת ולחברת 'מקורות' בימים ההם. מכיוון שבחברת 'מקורות' לא ניתן לקבל קביעות, פנה אלי מנשה ז"ל, באחת הפעמים שהגיע לביקור בתחנה, ואמר לי כי ברגע שאסיים את עבודתי כאן, אני מוזמנת לבוא לעבוד אצלו, במנהלת הכינרת. וכך עשיתי. ולמעשה משנת 1980 ועד היום, הנני כאן".

בהחלט מניין מוכבד של שנות וותק. ולא עשית שום אתנחתא בכל השנים הללו?

"לאחר לידתו של בני השני, חן, החלטתי להקדיש עצמי לילדיי וליהנות משנות הינקות שלהם. על אף מסירותי ואהבתי הגדולה לעבודה ברשות הכינרת, משפחתי היא כל עולמי. באותן השנים הרגשתי שעלי לעשות לביתי ועל כן נותרתי שלוש שנים בבית עם שני בניי הגדולים. למרות הניתוק לכאורה ממקום העבודה, הייתי שומרת על קשר תמידי עם עובדי הארגון ומתעדכנת במה שמתרחש בו. אף על פי שלא הייתי נוכחת בפועל, הרגשתי חלק בלתי נפרד מהארגון. בתום שלוש שנים, כשחפצתי לשוב לעבודה סדירה, צבי אורטנברג (המכונה בפי כל "אורטי"), שהחליף את יו"ר מנהלת הכינרת הראשון, מנשה בן שלמה ז"ל, קיבל אותי לעבודה בשנית, בזרועות פתוחות".

תארי לי את ימיך הראשונים במנהלת הכינרת.

כאמור, את עבודתי במנהלת הכינרת התחלתי בשנת 1980. משכננו בימים ההם כלל ארבעה קראוונים שמוקמו בחצר של מפעלי עמק הירדן, וכבר מזמן אינם שם. בשנת 1982, 'איגוד ערים לשירותי כבאות' של אזור טבריה, התקשה מבחינה כלכלית לממן את סיום משכן הקבע שלו בצמח. כאן מנהלת הכינרת נחלצה לעזרה וסייעה במימון הסופי של המבנה. היות וגם כך חיפשנו

"הוריי זכרם לברכה, היוו בעבורי את מקור ההשראה. שניהם עבדו בעבודה פיזית וגילו מסירות רבה למקום עבודתם, מיומם הראשון ועד יומם האחרון בו"

משכן קבוע ולא ארעי, נרתמנו לבניית קומתו השנייה של מבנה הכבאות, ולמעשה מאז ועד היום, אנו כאן".

אחד הדברים שהשתנו לבלי היכר בעקבות התפתחות הטכנולוגיה, אומרת אתי, הוא היכולת לנהל את יומי בצורה יעילה ולבצע כמה מטלות בו-זמנית. "בשנות השמונים, טרם עידן הפקסים, המחשבים והפלאפונים, עבודתי הייתה מורכבת בהרבה. כל אחד מהפקחים היה נושא עמו מכשיר קשר וכל התקשורת עם גורמי חוץ, עברה דרכי. זאת אומרת שהטלפון במשרד לא פסק מלצלצל במהלך היום, הגעתי למצב שאפילו בביתי שלי, כשהייתי מרימה את האפרכסת, הייתי פותחת את השיחה במילים: "מנהלת שלום". כיום חלק לא מבוטל מעבודתי, מתנהל למול מחשב. בעבר, אפילו שגיאה בודדת בהקלדה, הצריכה הקלדה מחודשת של כל המלל. אין ספק שהתפתחות הפן הטכנולוגי ייעלה את עבודתי. אתי אומרת את הדברים בחיוך וניכר בה כי הם מעלים בה נוסטלגיה והתרפקות על רגעים יקרים מפי. "בתום יום עבודה, אם לא הצלחתי לסיים את המטלות שהיו לי, מה שנותר היה נלקח הביתה. כמובן מבלי שאדווח על השעות הללו ומבלי התחשבנות כספית עם מעסיקיי".

מהיכן שואבים כזו מסירות ומחויבות למקום העבודה?

"הוריי זכרם לברכה, היוו בעבורי את מקור ההשראה. שניהם עבדו בעבודה פיזית וגילו מסירות רבה למקום עבודתם, מיומם הראשון ועד יומם האחרון בו. אני יכולה אפילו לומר שלשמחתי, הוריי היוו השראה לא רק בעבורי, אלא גם בעבור אחיי ואחיותיי. אנו שישה אחים ואחיות, וכולנו ללא יוצא מן הכלל, נמצאים באותו מקום עבודה בו התחלנו בצעירותנו. כמובן שלכך מתווספת ההשקעה, המסירות וההתמדה של כל אחד מאתנו, אך ללא ספק הורינו ז"ל הם מודל החיקוי. חשוב לי לציין, שבעיניי, גם מנהלים הם מקור השראה עבור עובדיהם. כל מנהלי הארגון שעבדתי תחתם, מנשה בן שלמה ז"ל, צבי אורטנברג, פנחס גרין וצביקה סלוצקי, המשמש כיום כמנכ"ל רשות הכינרת, לימדוני מסירות מה היא. אני יכולה לומר ללא צל של ספק כי העבודה במחיצת כל מנהליי, הייתה בעבורי בבחינת "בית-ספר לחיים". זיכרון שנטמע בי עמוק הוא משפט קבוע שמנשה ז"ל היה אומר לי בראשיתו של כל יום עבודה: "כשאת מגיעה למשרד, אני מכוון את השעון לשעה 7:00". כל מנהליי מאז ועד היום ניהלו את יום עבודתם שלא על-פי מחוגי השעון, אלא על-פי קצב ההספק שלהם ולפי המטלות שעוד נותרו להם. זו מבחינתי מסירות שאין שני לה".

בשל התמסרותה הרבה למקום עבודתה, זכתה במהלך שנותיה בארגון בתואר "העובד המצטיין", והייתה שותפה בהפקתם של אירועים רבים שהתרחשו בארגון לאורך השנים - ימי עיון, ימי גיבוש, נופשים, טקסים והיד עוד נטויה.

מה מוטל עליך במסגרת תפקידך ברשות הכינרת?

בשנים האחרונות, תחומי העיסוק של רשות הכינרת התרחבו עד מאוד, ולכן מספר עובדי הארגון גדל, למרות שלמעשה הגוף שכונה "מנהלת הכינרת" הוצא ממנו לפני כשנתיים.

העבודה ברשות הכינרת כוללת בתוכה מספר רב של תחומים - ניקוז, ביוב, דייג, שיט, איכות הסביבה, איכות מים, פיקוח ואכיפה, הסברה וחינוך, ניהול חופים, עבודה מול רשויות מקומיות, רשויות ניקוז ומשרדי ממשלה שונים. מתוקף תפקידי כמנהלת לשכה, אני חשה מעורבות בכל התחומים הללו, בדרך כזו או אחרת. אינני כפופה לסדר יום קבוע. אני מגיעה למשרד, ומתעסקת בכל מה שדורש טיפול. כשישנם עומסי עבודה באגפים אחרים של הארגון, אני נרתמת לסייע".

מה גורם לך לתחושת סיפוק בעבודה?

אתי מחייכת חיוך רחב ומשיבה: "כשאת עובדת עם אנשים שמרגישים כי זהו הבית שלהם, טוב לך להגיע למקום העבודה. עד היום, בכל יום שבו אני מגיעה למשרד, אני חשה כאילו זהו יום עבודתי הראשון כאן. משמח אותי לעבוד במחיצתם של אנשים שמתייחסים בכובד ראש וברצינות למקום עבודתם, כאילו מדובר בביתם הפרטי. התחושה בארגון היא של "משפחה אחת גדולה", אינני מרגישה שאני באה לעבודה, אלא שאני באה לעבוד. וההבדל הוא עצום. אפשר לומר שזהו ביתי הראשון, כי למעשה הגעתי לכאן רווקה".

היכן את רואה את רשות הכינרת בעוד כעשור?

"אם היית שואלת אותי לפני עשר שנים, לא הייתי מאמינה שנגיע כארגון, לאן שהגענו היום. לכל ידוע כי רשות הכינרת הפכה לארגון החולש על תחומי עשייה רבים, וכל זאת הודות לעובדי הארגון שלא נס ליחם ושאינם נחים לרגע. בעיני רוחי, אני רואה את הארגון ממשיך להתפתח בתחום הניקוז, שמשודרג מיום ליום בכל היבט מקצועי. בתחום פיתוח התשתיות, בחופי איגוד ערים כינרת חלה בשנים האחרונות תנופה משמעותית הן מבחינת הנראות והן מבחינת מתן שירותים לציבור הנופשים. אין לי ספק כי במרוצת השנים חופי האיגוד יהוו השראה בעבור חופים נוספים ברחבי הארץ. בתחום ההסברה והחינוך, על אף שאנו פועלים בכל שטחי אגן ההיקוות, סמוכה אני ובטוחה כי נירתם גם לאפיקי עשייה נוספים ונטביע במ את חותמנו. הארגון מונה צוות צעיר, איכותי ונמרץ, שבוודאי בעוד כעשור יממש את שספג כאן והממלכה הזו תפרח ותתפתח. השמיים הם הגבול.



"כשאת עובדת עם אנשים שמרגישים כי זהו הבית שלהם, טוב לך להגיע למקום העבודה. עד היום, בכל יום שבו אני מגיעה למשרד, אני חשה כאילו זהו יום עבודתי הראשון כאן"



אמברוסיה מכונסת: מלחמה במין פולש

עומר קפילוטו*

הפרעות ושינויים סביבתיים המתרחשים בכדור הארץ, גורמים להשפעות מרחיקות לכת על המערכות האקולוגיות והמגוון

הביולוגי. אי-זמינות מים, הרס ואבדן בתי גידול, שריפות, מינים פולשים, מחלות ופיתוח תשתיות לצד תיעוש יתר הנושק לשטחים פתוחים, הם רק חלק מהשפעות אלו. בנוסף, הצטרפותה של ישראל להסכמי סחר בינלאומיים, פתחה את שערי המדינה לתשומות מיובאות. חלק ממשלוחי הייבוא אינם טהורים ומביאים עמם זרעים של מינים זרים שמקורם באזורים גאוגרפיים שונים ברחבי העולם. הזרעים בעלי כושר הישרדות, חדירה ופלישה. חלקם הרב של המינים הזרים מוגדרים כמזיקים (Noxious weed seeds) ונכללים ברשימת נגעי ההסגר המסכנים את ענפי הטבע והחקלאות השונים. מבין מגוון המינים הפולשים, נמצאו כ-6 מיני אמברוסיה.

ביולי 2015, הוקם צוות ארצי לטיפול במינים פולשים, כיוזמה משותפת של המשרד להגנת הסביבה, רשות הטבע והגנים ומשרד החקלאות. פעילות הצוות מתרכזת במין הפולש-אמברוסיה מכונסת, המתפשט באופן מאסיבי משלהי שנות התשעים. אמברוסיה מכונסת הינו עשבוני רב-שנתי השייך למשפחת המורכבים. במשפחה זו מספר רב של צמחים פולשים לדוגמה: טיונית החולות, פרטניון אפיל, קייצת וכנפון זהוב. עיקר הפלישה בארץ מרוכזת באזור נחל אלכסנדר, כציר מרכזי, ומובלעות התפשטות מסיביות לאורך צדי דרכים, תעלות ניקוז ושטחים פתוחים צפונה ודרומה. מוקדי נגיעות נמצאו גם במקומות ואתרים אחרים בארץ, כמו נחל תרצה, נחל קנה, ליד מושב קדרון, בצומת כפר חב"ד, בכביש אשדוד-אשקלון, בנחל הקישון, בגולן, בגליל העליון, באזור הר הנגב, ובוודאי בעוד מקומות שטרם אותרו.

מין זה נחשב לקשה ביעור, מהבעייתיים ביותר בעולם. משבש בתי גידול, גידולי חקלאות, שמורות טבע ושטחים פתוחים באזורי אקלים שונים, עם העדפה לאזורי גידול חמים. לאמברוסיה ישנה גמישות אקולוגית, ייצור זרעים רב וגם יכולת וגטטיבית מרשימה מקני שורש. הצמחים יכולים להגיע לגבהים של 2-3 מטרים, הזרעים קטנים ודמויי קוצים, והם מופצים ביעילות דרך פרוותם של בעלי-חיים הבאים עמם במגע. מפיץ יעיל נוסף לאמברוסיה הוא האדם - כלים חקלאיים וציוד הנדסי הפועלים בשטחים מכוסי אמברוסיה ומועברים לשטחים נקיים ללא ניקויים, העברת אדמה המכילה זרעים או חלקי צמח או הבאת שתילים ממשותלות נגועות בצמח, הפיצה את האמברוסיה למאות מוקדים בארץ. בטמפרטורות נמוכות, התפתחות נוף הצמח מעוכבת והצמחים נותרים כשונת עלים, בעוד מספר הבלבובים הנוצרים מקנה השורש רב יותר. בטמפרטורות גבוהות- יצירת הביומסה גבוהה יותר.

בהיעדר חקיקה המסדירה את אופן הטיפול במינים פולשים, צוות הטיפול שהוקם כמיזם משותף, אחראי למעשה על איתור וביעור של מוקדים קיימים של המין אמברוסיה מכונסת, בכל הארץ. הצוות פועל ועובד על פי פרוטוקול שנכתב ע"י ד"ר ז'אן מארק דופור-דרור וד"ר טוביה יעקובי, המשמשים גם כיועצים המקצועיים בנושא סבוך ומורכב זה.

לאמברוסיה המכונסת קיימת השפעה גם על בריאות האדם. צמחי אמברוסיה מכונסת מואבקים על-ידי הרוח, פורחים בין מאי לדצמבר ומייצרים כמות גדולה של גרגרי אבקה בגודל של 15-20 מיקרון. הפצת המידע לגבי מועד הפריחה, חשובה ביותר לאנשים הסובלים מאלרגיה או ממחלות נשימה. כ-20%-25% מאוכלוסיית העולם, רגישים ומגיבים לאבקת פרחי מיני האמברוסיה.

דרכי טיפול: טיפולים פיזיים/מכאניים אינם יעילים עקב יכולת ההתחדשות של הצמח. כיסוח נמוך אינו מאפשר נטרול הפרטים של אמברוסיה מכונסת.

טיפולים כימיים יכולים להימצא יעילים במוקדים קטנים (פחות מחצי דונם), אך בתנאי שהטיפול מיושם לפי הנחיות וקוטלי עשבים ספציפיים. יודגש כי קוטל העשבים המוכר ראונד-אפ, אינו יעיל בביעור פרטים בוגרים של אמברוסיה מכונסת, אלא רק נגד נביטות של הצמח. כמו כן, קוטל עשבים זה אינו מתאים בטיפול בבתי גידול לחים.

חשוב לזכור כי פלישת צמחים מהווה רק בעיה אחת לצד בעיות מורכבות נוספות. ככל שהתגובה תהיה מוקדמת ובאופן רציף יותר, כך ניתן יהיה להפנות משאבים רבים יותר לפתרון של בעיות אחרות בישראל.

מה ניתן לעשות? דיווחים על מוקדים של אמברוסיה מכונסת ניתן לשלוח באמצעות טופס מקוון המצוי באתר של המשרד להגנת הסביבה: http://www.sviva.gov.il/subjectsEnv/NatureBiodiversity/Invasive_Species/Ambrosia/Pages/default.aspx כמו כן, בעת גילוי צמח חשוד, ניתן ליצור קשר גם באמצעות המייל - omer@npa.org.il



צילום: עומר קפילוטו



צילום: עומר קפילוטו



צילום: דרור פבנור

* ראש צוות טיפול במינים פולשים, היחידה הסביבתית, רשות הטבע והגנים

שטרית את שמואל

עבודות ביוז וניקוז בע"מ

• הקמת מערכות ניקוז תת-קרקעיות
בשטחים חקלאיים

• שיקום מערכות ניקוז

• בניית מעבירי מים

• טיפול במי תהום

• תחזוקת מערכות ניקוז קיימות
טיפול בסחף, שורשים, סתימות

• שטיפת צנרת בלחץ מים גבוה

• טיפול בצנרת מים וביוב ובהצפות

• 30 שנות ניסיון



יבנאל. טל' משרד 04-9911028, נייד: 053-6561820

דואר אלקטרוני: Shmoel214@gmail.com



צילומים: נטלי זאבי

יצאו מועשרים: השתלמות פתיחת שנה למובילי תכנית "שומרי הנחל" במוסדות החינוך

השנה לצורך איסוף נתוני התלמידים, כך שיוכלו להשתמש בו לצרכים מגוונים למעקב, לעבודות חקר ולהשוואה עם בתי גידול שכנים.

לאחר מכן, נתנה ד"ר דנה מילשטיין, אקולוגית בתי גידול לחים ברשות הטבע והגנים, הרצאה מקצועית ומרתקת שדנה בהיבטים ביולוגיים ואקולוגיים של בתי גידול מימיים. בהרצאה זו, למדו המשתתפים להכיר את ההתאמות השונות של חסרי החוליות, הדו-חיים ושאר יצורי המים, לחיים במים. כמו כן, נחשפו הנוכחים למורכבות שבהגדרת בית הגידול ואפיונו, לשימוש בניטור ביולוגי ארוך טווח ולמאמצים הנעשים כיום בתחום זה, במדינת ישראל.

לאחר סדרת ההרצאות וארוחת צהריים קלה, יצאו המשתתפים לשטח, לשמורת נחל שניר, להתנסות בדיגום מים בנישות אקולוגיות שונות. בשמורה ראינו, על פי המצאי הביזטי, כיצד משפיעה התערבות האדם על בית הגידול. כצפוי, בתעלות מים מבטונות, עושר המינים היה נמוך, ואילו בבריכות המים הטבעיות, עושר המינים היה גדול ומגוון. חסרי החוליות שנאספו בזהירות על ידי האקולוגים, ד"ר דנה מילשטיין ולירון גורן, הוצגו בעזרת זכוכיות מגדלת, והמשתתפים זכו להתרשם וללמוד על הייחודיות של כל אחד מהם. התגובות המתפעמות והנלהבות הופיעו שוב ושוב ככל שהתגלו יצורים חדשים, והידע של המדריכים והמורים הועשר לעין ערוך, וצייד גם את המנוסים שבהם בכלים חשובים לפעילות שיקיימו עם תלמידיהם במהלך השנה.

לקראת סיום יום ההשתלמות העשיר והמרשים, הופיע נחש מים ענק במפל של בריכת השכשוך בשמורה, כשכל המשתתפים צופים בו בהתרגשות. ההשתלמות הסתיימה בתחושה של התלהבות וציפייה להמשך העבודה עם התלמידים הנוטלים חלק בתכנית "שומרי הנחל".

כמידי שנה, אנו מנצלים את התקופה, שלפני החגים, לפגוש את מדריכי תוכנית "שומרי

נטלי זאבי
אגף חינוך, קהילה והסברה

הנחל", ולהעשיר אותם בתוכן ובכלים שימשו אותם בפעילות השוטפת עם התלמידים. בכל שנה, אנו בוחרים להתמקד בנושאים שונים שעולים מהשטח במהלך השנה החולפת. השנה בחרנו להתמקד באקולוגיה של בית הגידול הלח, בדגש על דיגום מים והגדרת חסרי חוליות- משימה הדורשת מיומנות, ניסיון והכרות עם יצורים קטנטנים ונסתרים מהעין על פי רוב. להשתלמות הגיעו מדריכים, רכזים, מנהלי יחידות ומורים שנוטלים חלק בהובלת התכנית בלמעלה מחמישים מוסדות חינוך באגן ההיקוות של הכינרת.

ההשתלמות נפתחה בסדרת הרצאות באודיטוריום של בית אוסישקין. ההרצאה הראשונה עסקה במדיניות המשרד להגנת הסביבה בנושא שיקום הנחלים, בה סקר בפנינו דרור פבזנר, מאגף מים ונחלים במשרד להגנת הסביבה, את המורכבות הרבה בשיקום נחלים, ודילמות שונות איתן מתמודד המשרד להגנת הסביבה. לאחר מכן, הדגימה נטלי זאבי, רכזת החינוך של רשות הכינרת, את תוצאות סקר ההערכה לתכנית "שומרי הנחל", שהתקיים בסוף שנה"ל תשע"ז, ויחד עם הנוכחים נעשה ניסיון לראות מה ניתן ללמוד ולהפיק מתוצאות הסקר, כבר לשנת העשייה הקרובה. המסקנה העיקרית שעלתה היא, שתוצאות הסקר מעידות על שביעות רצון גבוהה מהתכנית, אך יש לבדוק באופן פרטני יותר, בחלוקה מקומית, כיצד ניתן לדייק את התכנית והפעילות כך שתתאים במידה הטובה ביותר למטרות, לקהל היעד ולמקום המאומץ.

לאחר העיסוק בנושאים הכלליים הקשורים ב"שומרי הנחל" ובשיקום הנחלים, החל החלק השני ביום ההשתלמות, שהתמקד בבית הגידול, דיגום מים וניטור ביולוגי. בתחילה, הוצג למשתתפים מאגר נתונים מקוון של ניטור מים, שהושק



נדב לסרי

גוזם מומחה

כריתות מורכבות | עיצוב עצים | גיזום דקלים | עצים להסקה
עצי זית להעתקה | מנסרת עצים גושניים | ביטוח מלא



רמות נפתלי | 050-5657070 | 04-6817113

חירום 24 שעות נדב: 050-5657070

דפוס ענרת 04-6797777



צילומים: נטלי זאבי

יוזמה מבורכת של בית-ספר "הנדיב" ממטולה, הולידה את "שבוע המעין"

ולמדו אודותיהם, שחררו אותם חזרה, אל הטבע. גולת הכותרת ב"שבוע המעין" הייתה ללא כל ספק, העשייה לטובת המקום. אין כמו עבודת כפיים כדי לייצר זיקה משמעותית למקום מסוים. וכך היה גם כאן. התלמידים שינסו מותניים, אספו את הפסולת שהצטברה באזור, וגזמו שיחים במורד השביל, תוך צהלות שמחה ודשדוש בבוץ עד הבריכים הוציאו סחף שהצטבר בקרקעית הבריכות, וצבעו את הגשרונים שחלודה החלה לעלות בהם.

במקביל לעשייה, העלו התלמידים רעיונות שונים ומגוונים שבאמצעותם ניתן יהיה לערוך פעילות הסברה משמעותית לטובת המעין. מתוך הרעיונות הרבים שהועלו, בלטו בעיקר הנושאים הבאים: מציאת פתרון לפחים המצויים במקום והמתמלאים תדיר, אך אין ולו גורם אחד האמון על פינויים; שילוט רלוונטי למניעת השלכת פסולת; דרך למניעת הצטברות סחף בבריכות המים, העלולה לגרום לצמצום מגוון המינים בבריכות ועוד ועוד.

אך בזה לא תמה המלאכה. התלמידים ימשיכו לעבוד במהלך השנה במסגרת מרחב עבודה ויצירה בית-ספרי ("MakerSpace"), על פיתוחם של רעיונות ומציאת פתרונות יצירתיים לשמירה על החיים הטבעיים בגיא המעין מחד, וחשיפתו לתושבי המושבה והאזור מאידך, על מנת שכולם ייצאו נשכרים וייהנו מפנינת חמד זו.

לסיכום, אין ספק ש"שבוע המעין" במטולה הוא פיילוט ייחודי המדגיש את המשמעות והקשר של קהילת בית-הספר אל המעין אותו היא מאמצת. שהייה יומיומית במעין, תוך קיום פעילויות שונות למען המקום, הופכת את החוויה לאינטנסיבית ומשמעותית יותר עבור התלמיד.

אם מספר סיורים בודדים לאורך השנה עלולים להיטמע' ברצף הלימודים השנתי, הרי שלשבוע רצוף ישנו אפקט עמוק יותר, שובר שגרה, שמייצר רבדים נוספים של תחושת בית ושייכות למקום. תלמידים רבים טענו שלא ישכחו את השבוע הזה, וכי הוא הותיר בהם טעם של עוד..

מידה רנן קול

יחידה סביבתית גליל עליון

במטולה, מושבה שקטה היושבת בקצה הצפוני של אצבע הגליל ומשקיפה לנוף הלבנון, הגליל

העליון, החרמון והגולן, מתחנכים ילדי המושבה בבית הספר היסודי "הנדיב", בו פועלת, זו השנה העשירית, התכנית החינוכית "שומרי הנחל". שותפים לתכנית - המשרד להגנת הסביבה, היחידה הסביבתית של המועצה האזורית גליל עליון, רשות הכינרת ורשות הטבע והגנים.

במורדותיה הדרומיים של מטולה, אל מול עמק החולה, נובע מעין שבמשך שנים רבות סיפק מי-שתייה לתושבי האזור.

אזור הנביעה מסודר, מטופח ומוכר לכל, אך ממנו ממשיכים המים לזרום למקום יפה ופחות מוכר. מורד המעין הוא גיא קסום עם נוף טבעי של צמחיית בתי גידול לחים. גשרונים חוצים שתי בריכות קטנות בהן זורמים מים לאורך כל השנה, ואלו מהוות בית גידול פורה ומוקד משיכה למגוון בעלי-חיים. את פינת חמד זו, מאמצים ילדי מטולה בשנים האחרונות.

במשך שנים, התקיימה פעילות שומרי הנחל בבית-ספר הנדיב במתכונת הקלאסית, שמונה מפגשים במעין, הפרושים לאורך שנת הלימודים.

השנה, בעקבות רעיון שהגתה מרסל לב, המנהלת הכריזמטית של בית-הספר, הוחל ביישומה של מתכונת חדשה המכונה 'שבוע המעין', במסגרתו, יוצאים תלמידי כיתה ה' למעין, להיכרות מעמיקה עם סביבתו. המפגש הרצוף עם המעין לאורך שבוע שלם, יוצר חיבור עמוק בינם לבין המקום, ומתוך חיבור זה, הם פועלים לשמירה עליו ועל הסובב אותו. את הרעיון הביאו לכלל ביצוע- מחנך הכיתה המסור, רועי ספן, ומדריכת רשות הטבע והגנים, מוריה שריקי.

במהלך השבוע, התלמידים התוודעו למעין- הכירו את החי והצומח בו ובסביבתו, את המערכת האקולוגית שסביבו, דנו בהשפעות האדם על המעינות והנחלים, והבחינו במפגעים בשטח. בבריכות, שנראו במבט ראשון ריקות מתנועה ומחיים, התרגשו הילדים לגלות במבט מעמיק יותר, מינים רבים של בעלי-חיים, שבחלקם לא פגשו בעבר. לאחר שהגדירו אותם





מהגריין ביץ' למגדלא

כשההיסטוריה פוגשת את העתיד

הכינרת היא עולם שלם שחבויים בו כאחד - עבר, הווה ועתיד. הצעידה בשביל סובב כינרת, מעניקה למטייל מפגש בלתי-אמצעי עם אתרים היסטוריים, שאותות הזמן אינם ניכרים בהם ושהרלוונטיות שלהם עודנה בשיאה. כזה הוא אופיו של המסלול שלפניכם

לאחר שהחנינו את רכבנו ברחבת החנייה שבין חוף הדקל לחוף הגריין ביץ', הנמצא בשוליה הצפוניים של טבריה, נתחיל את מסלולינו ונצעד צפונה, לפי סימון שביל סובב כינרת. נחצה את חוף הגריין ביץ' ואת חוף בורה-בורה, ומיד נמצא עצמנו צמוד למבנה מרשים, זהו בית ההארכה של ימק"א (YMCA).

ימק"א היא תנועה נוצרית שנוסדה בשנת 1844, במטרה לחבר בין צעירים נוצרים ברחבי העולם ולאפשר להם חיים בריאים וקהילתיים. במהלך השנים הוקמו ברחבי העולם מגוון בתי הארכה של הרשת. בישראל, ידוע ומוכר במיוחד המבנה המרשים של התנועה בירושלים, אך המבנה בכינרת מרשים לא פחות ושווה ביקור (בהזדמנות אחרת...).

דניאל וקנין רכז שביל סובב כינרת

המבנה המרכזי היה בבעלותו של ד"ר ארציבלד הארט, שהיה יו"ר ימק"א בירושלים. הארט העביר אותו לאגודה, וזו הפכה את המבנה לאחד מבתי ההארכה של הרשת. לפני כשנה וחצי נשרף המקום, ועם השריפה נעלם לא מעט מיופיו של המקום. כיום המקום עובר שיפוץ ואנו תקווה שישוּב במהרה להוות חלק מאתרי הכינרת המרשימים.

אנו ממשיכים לצעוד על שביל סובב כינרת בקו החוף מול ימק"א, כשמימינו האגם ומשמאלנו גדר ומעקה של ימק"א, ובהמשך של מתחם הכנסייה הרוסית. קטע זה משופע ביופי ובמעיינות, חלקם אף חמימים, וחלקם נובעים בשטחיה הפרטיים של הכנסייה הרוסית. למרות זאת, ניתן ליהנות מזרימתם לכיוון האגם. זהו ללא ספק אחד ממקטעי השביל היפים ביותר, שחובה לעשות בו אתנחתא ולשכשך רגליים.

מתחם הכנסייה הרוסית כולל מבני מגורים, כנסייה ושלל מבני דת. לרוסים היה חשוב להנכיח אתר קרוב לכינרת ולמחוזותיו של ישו, חרף ניתוקו מריכוז האתרים הנוצריים בצפון-מערב האגם.

לאחר הכנסייה הרוסית, חוצים את נחל רקת, המנקז את החלק הדרומי של בקעת ארבל, ומהווה חיץ בין בקעת ארבל ובין רמת פוריה. מהצד השני של נחל רקת, השביל עובר בקטע פסטורלי במיוחד, ואנו ממשיכים בחלקו התחתון, מתחת לחומת מתחם הכנסייה, על סימוני השביל, בקו הגבול שבין חלקות פרטיות לשטח ציבורי.

אחרי עוד כמאה מטרים, ולאחר דילוג בין כמה פרדסים, מגיעים לשער ברזל ועליו סימון השביל. סוגרים את השער ואנו שוב מוצאים עצמנו בשטח פרטי ציורי, עם עץ פיקוס ענק ולידו מבנה עתיק. המבנה העתיק הוא ככל הנראה באר אנטיליה ואמת מים שפעלו בתקופה העות'מאנית.

באר אנטיליה היא מערכת לשאיבת מים, באמצעות מסילות עולות ויורדות מעומק הבאר, אשר צמודים להן כלי קיבול למים. כאשר הכלי מגיע למעלה המסילה, הוא מתהפך, והמים נשפכים לבריכה או לאמת מים, המשמשות מקור מים להשקיית מטעים. החלקה היא פרטית, אך למרות זאת, שביל סובב כינרת עובר כאן. אנא נהגו בהתאם בעוברכם בשטחו של מישוהו אחר ואל תותירו אשפה בלכתכם.

לאחר שהתרשמנו מהמבנה ומקסם המקום, בהמשך, עם סימון שביל סובב כינרת, נעלה על גשרון קטן וניצמד למתקן של חברת 'מקורות'. צמוד למתקן, ממזרח, נלך בסמיכות למה שנראה כמעקה בטון. זהו למעשה חלק מהמוביל-המלוח, מערכת להטיית מים מלוחים מהכינרת, שנועדה להקטין את ריכוז המלחים באגם על-מנת שיוותר אגם מים מתוקים הראויים לשמש כמי-שתייה. מיזם זה פותח בסמוך להקמת המוביל הארצי. כעת אנו צועדים כקילומטר, כשלשמאלנו המוביל המלוח, ולימיננו שמורת טבע המכונה-

"קטע זה משופע ביופי ובמעיינות, חלקם אף חמימים, וחלקם נובעים בשטחיה הפרטיים של הכנסייה הרוסית"



מבט צפונה מעיינות רקת לארבל



מבנה הבאר ואמת המים.



מבט על המוביל המלוח, בסמוך למגדלא. צילומים: דניאל וקנין



אמת המים מהבאר האנטילית

**"השמורה מהווה קטע חוף
שלא עבר פיתוח והיא
משמשת בית גידול לצמחייה
הייחודית והמקורית של
הכינרת"**

"סלע הנמלה". ברקע, ממזרח לנו, הרי הגולן המרשימים. שמורת סלע הנמלה נמצאת בקטע צר בין כביש 90 לבין הכינרת. קצת צפונית לנחל רקת בדרום, ובסמוך לחוף מגדלא בצפון. השמורה מהווה קטע חוף שלא עבר פיתוח והיא משמשת בית גידול לצמחייה הייחודית והמקורית של הכינרת. במהלך הצעידה, תוכלו להבחין בעצי אשל הירדן ושיזף מצוי, שיזף השיח ושיח-אברהם ובצמוד להם איקליפטוסים נטע אדם. אוהבי הבוטניקה יוכלו לחפש עץ סיסם הודי, הנדיר במחוזותינו. בשמורה ישנם גם נביעות תרמיות, המשמשות כבית גידול ייחודי למגוון בעלי-חיים וכאתר הטלה של דגי האמנון.

שם השמורה מעניין אף הוא, ונגזר ככל הנראה מאגדה ערבית אודות המקום. על-פי האגדה, עם עליית מפלס הכינרת, נותרו סלעים כשהקצה העליון שלהם מבצבץ מעל פני המים ועל גביהם נמלים אומללות שנותרו ללא דרך ליבשה. בכדי לסייע לנמלים האומללות, כופפו הקנים ראשיהם והנמלים עברו בבטחה ליבשה.

בתום דרך העפר, מצוי שער נעול ובהמשכו שער נעול נוסף. לאחר המעבר בשער השני, מסתיים מסלולינו, בצמוד לחוף מגדלא. בסמוך למקום בו תם הטיול, מצוי האתר הארכיאולוגי מגדלא, עם שרידיו של הישוב מגדל, שהוקם במאה הראשונה לספירה. באתר מצויים כיום גם שרידיהם של בית-כנסת מרשים ביופיו מימי בית שני, רחובות וחנויות ממכר הדגים הנודעות של מגדל. מאוחר יותר, במאה הרביעית לספירה, נבנה במגדל מנזר גדל מימדים, שהוקדש ככל הנראה למרים המגדלית המוזכרת רבות בכתבי הנצרות, כאחת מהמאמינות ההדוקות של ישו. הכניסה לאתר בתשלום.



יובוא אל ים הגליל: נופי הכינרת והקשריהם התאולוגיים

צילום: יעקב אשכנזי

כפר נחום

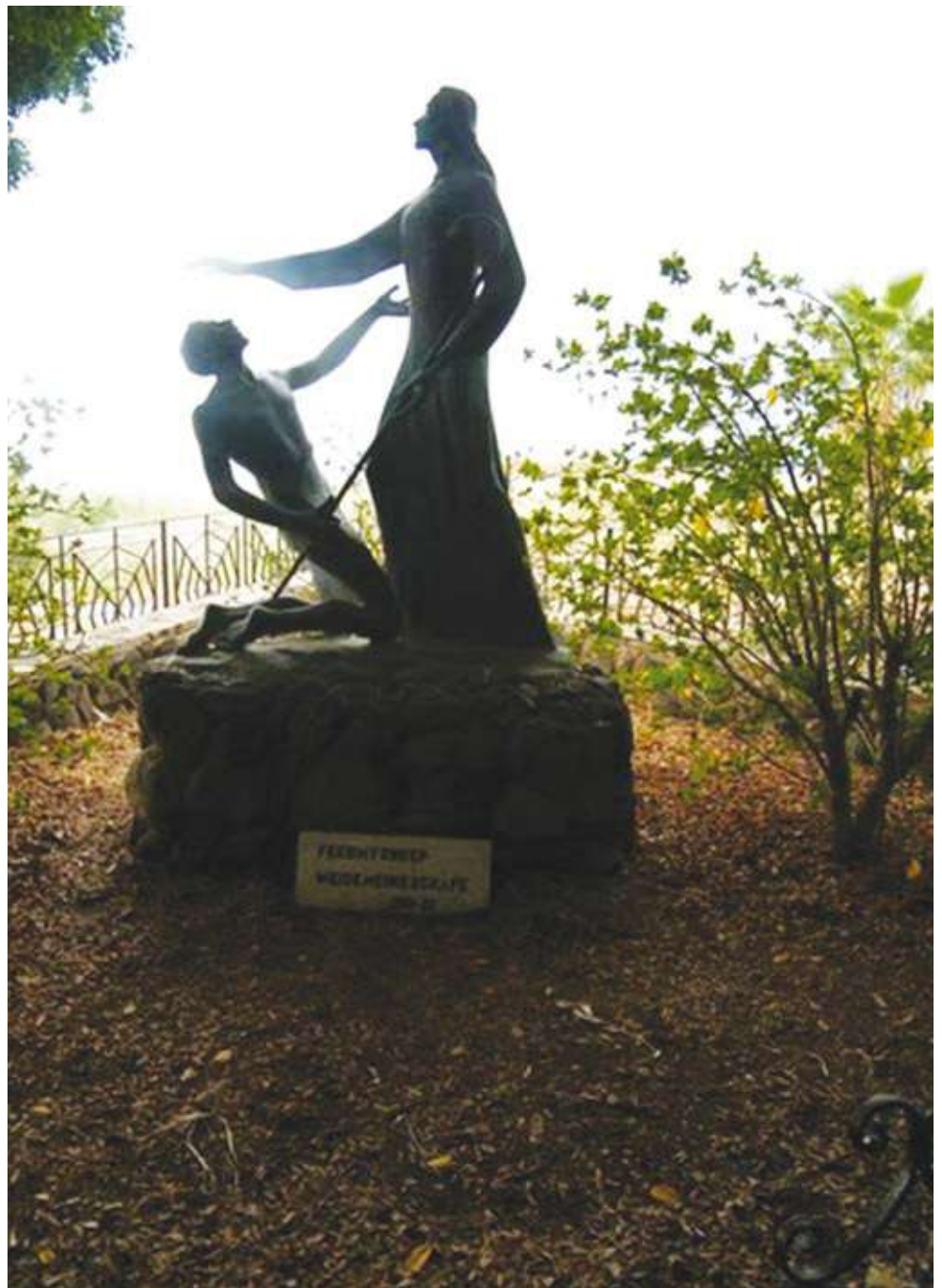
נופיו הפסטורליים של ים הגליל, שימשו רקע לסיפורים הכתובים בארבעת ספרי הבשורה הפותחים את הברית החדשה, והמספרים את סיפור משיחיותו של ישו: מתי, מרקוס, לוקאס (הסינופטיים) ויוחנן. ניכר כי מחברי הספרים המכונים 'אוונגליונים' (בשורות טובות, ביוונית) הכירו את נופי הגליל הטבעיים והאנושיים. אנשי הגליל מצטיידים מהברית החדשה כאנשי עמל וכמאמינים פשוטים, הנוהים אחרי מעשי נסים ודמויות כריזמטיות. על רקע אווירה זו מתוארת פעילותו של ישו בגליל

דמויותיהם של ישו ותלמידיו, שכולם חוץ מאחד היו גליליים, הילכו קסם על המאמינים הפשוטים, ושימשו נושא למחקרים רבים. בעיני הנוצרי המאמין, ישו הוא משיח בן האלוהים, שלבש בשר והפך לאדם, אך בעיני החוקרים המודרניים- דמותו מורכבת בהרבה. יש המתייחסים אל סיפורי הבשורה לא רק כאל טקסטים שנתחברו ברוח הקודש, אלא כאל ביטויים אלגוריים שנועדו להעביר מסרים של מוסר אוניברסלי ולהנחילם לאנושות. גם הנוף המתואר באוונגליונים, שימש לא פעם כלי אלגורי וטיפולוגי, ומחברי האוונגליונים משתמשים בתבניות נוף ובתיאורים נופיים כדי לחזק את ההכרזה (Kerygma, ביוונית) על בואו של המשיח ולהפיץ את תורתו ואת הוראתו. במאמר זה, אציג באמצעות כמה דוגמאות, את השימוש שעשו בנופי הגליל מחברי

יעקב אשכנזי*

* ד"ר יעקב אשכנזי - ראש המחלקה ללימודי ארץ-ישראל, מכללת כנרת

כנסית הבכורה של פטרוס בטבחה
הוצב במקום לכבוד ביקור האפיפיור
בשנת 2000. צילום: יעקב אשכנזי



הבשורות שבברית החדשה, כדי להעביר מסרים תאולוגיים. נראה כיצד הבשורות על-פי מתי, על-פי לוקאס, ובעיקר זו שעל-פי מרקוס, עוטפות את הנוף הגלילי המוכר באלגוריות, שמטרתן הפצת הבשורה האוניברסלית של המשיח. כמו כן, נבחן את הפרשנות שנתנו אדריכלי הקדושה, בתקופה הביזנטית ובתקופה המודרנית, לנוף התאולוגי.

מחברי הבשורות הרבו להזכיר את הגליל ככר לפעולתו של ישו, והשתמשו לא פעם במושג "גליל" במובן המקראי שלו, כלומר, חבל ארץ שהתגוררו בו גויים (ישעיהו ח, כג). מאחר שאופיו היהודי של הגליל עולה בבירור מכתבי יוסף בן-מתתיהו, מהממצא הארכאולוגי ומהברית החדשה עצמה, נראה כי האוונגליונים עשו שימוש במובן המקראי של השם "גליל" כדי להדגיש את בשורתו של ישו לגויים. לפיכך, גם הכינרת מכונה באוונגליון על פי מרקוס, ובעקבותיו גם אצל מתי- "ים הגליל" (ים ולא אגם), לעומת לוקאס ויוחנן שכינו אותה 'אגם גינוסר' או 'אגם טבריה' (אגם ולא ים). ניכר כי מרקוס ומתי עשו בים ובשמו שימוש תאולוגי-אמוני ובעבורם לא היה זה סתם אגם; היה זה הים של גליל הגויים, ופועלו של ישו עליו ולחופיו נקשר לבשורה שלו על מלכות האלוהים הקרבה. לוקס, לעומת מרקוס ומתי, ניסה למקם את הנרטיב שלו בקונטקסט כמו-היסטורי, ואילו יוחנן - המאוחר שבספרי הבשורה - עטף את בשורת המשיח בעטיפה תאולוגית מובהקת, ולפיכך שניהם לא מצאו לנכון לעטות על הנופים הגליליים מעטה אלגורי. ואולם, בתיאוריהם הם חושפים את המגמות האלגוריות המצויות אצל מרקוס.

בים הגליל פגש ישו את תלמידיו הראשונים, פטרוס ואחיו אנדרי, ומיד אחר כך גם את יעקב

**בים הגליל פגש ישו את
תלמידיו הראשונים, פטרוס
ואחיו אנדרי, ומיד אחר כך
גם את יעקב ויוחנן בני זבדי,
מכפר נחום, שהיו דייגים, על
הים הזה התגבר ישו בשעת
סערה, הוא הילך על מימיו,
הרבה את דגיו וחצה אותם
במסעותיו אל ארצות הגויים
שבצדו המזרחי**



ויוחנן בני זבדי, מכפר נחום (מתי ד, יח-כב), שהיו דייגים; על הים הזה התגבר ישו בשעת סערה, הוא הילך על מימיו, הרבה את דגיו וחצה אותו במסעותיו אל ארצות הגויים שבצדו המזרחי (יוחנן א, מה). תלמידיו זונחים את מלאכתם הקודמת, והופכים להיות דייגי אנשים. יעקב ויוחנן בני זבדי, נוטשים לא רק את מלאכתם אלא גם את אביהם, סמל לדבקותם של המאמינים, ובראשם השליחים, במשיח.

אחד מאבות הטיפוס של ישו כמשיח, הוא יהושע בן-נון (בתרגום השבעים שמו של יהושע הוא Iesus - כשמו של ישו בברית החדשה). נון הוא דג בארמית, ועל כן הדג, הדייגים ומלאכת הדיג התקדשו במסורת הנוצרית המוקדמת, בשל מקומם המרכזי בסיפורי הבשורה. הסמל הנוצרי הקדום ביותר המוכר לנו הוא הדג, ביוונית ΙΧΘΥΣ, שראשי התיבות שלו מימים קדומים הוא: "ישו המשיח בן האלוהים המושיע".

לא רק הנוף הימי משמש כלי אלגורי בידי מחברי הבשורות, אלא גם הנוף החופי. מצפון למגדל שוכן אתר שבעת המעיינות (heptapegon, ביוונית), הידוע בשמו הערבי - טבחה, והוא קשור לנס ריבוי הלחם והדגים, המסופר בכל הבשורות. על-פי המסופר, הרבה ישו שני דגים וחמישה כיכרות לחם והאכיל באמצעותם המון של חמשת אלפים בני-אדם. בסיפור זה, משמש משה אב-טיפוס לישו. ההמונים מתאספים במקום שומם, המדמה את מדבר סיני, וישו מאכיל את העם באמצעות הלחם והדגים, כפי שמשה האכיל במן את העם המתלונן במדבר. חוסר אמונת התלמידים ביכולתו להשביע את העם הרב, מזכירה את חוסר האמונה של עם ישראל במדבר. על אף המסרים האלגוריים המובהקים של הנס, ועל אף שמרקוס-כאמור המקור הקדום יותר, לא מיקם את הנס באתר מסוים, כבר באוונגליונים נעשה ניסיון לזהות את המקום, ולוקס מספר שהאירוע התרחש בבית צידא.

בחפירות ארכיאולוגיות, נחשפה במקום בשנות השלושים של המאה העשרים, כנסייה קטנה, שהוקמה במקום במאה הרביעית לספירה, ועוד כנסייה גדולה בהרבה, בצורת צלב, שנבנתה מעליה, לקראת סוף המאה החמישית. פסיפס יפה שהוצב בכנסייה המאוחרת למרגלות המזבח (הסלע הטבעי, שעליו לפי המסורת עשה ישו את הנס), ובו מופיעים שני דגים וסלסלה עם כיכרות לחם בתוכה, מעיד בבירור על זיהוי המקום הזה כמקום שהתרחש בו הנס. בשנת 1981, נחנכה במקום כנסייה חדשה שנבנתה על מתווה הכנסייה מהמאה החמישית. המזבח של הכנסייה המודרנית ניצב במרכזו של האפסיס, מעל סלע טבעי, ולפניו הוצב הפסיפס הנזכר. כך משמרת הכנסייה החדשה את הפרשנות הנופית של המסורת האוונגלית, בידי אדריכלי הגאוגרפיה הקדושה של התקופה הביזנטית.

אתר חשוב אחר בסביבה זו, הוא אתר הדרשה על ההר (מתי ה-ז). חשיבותה של הדרשה נובעת מהמשמעות התאולוגית העמוקה שלה: תחילה עולה ישו על הר - כשם שעשה משה, הוא פותח בשמונה פסוקים, בדומה למשה שקרא באוזני העם את עשרת הדיברות; אחר כך מודיע ישו שאין בכוונתו לבטל את התורה אלא רק להוסיף עליה, אך הדרשה מכילה גם אמירות הנוגדות את תורת המצוות ומעצימות את תורת החסד - למשל, אהבת האויב. בעבור המאמינים הנוצרים, הדרשה היא ה'ברית החדשה' הנחתמת בין האל לבין המאמינים המקבלים את בנו. אין היא מבטלת את תורת המצוות, אך מעמידה מעליה את תורת החסד, ופותחת את מלכות השמים לפני מי שהחסד הוא נר לרגליהם, ולא הזבח, כלשון הנביא הושע (ו, 1).

המקום שנישאה בו הדרשה אינו מצוין בטקסט, ונזכר רק הר שעליו עלה ישו ושמןנו נשא את דבריו. ואולם, סמיכותה של הדרשה בטקסט האוונגלי לנסים שחולל לחופי הכינרת, תרמה לזיהוי ה"הר" באזור הגבעה שמצפון-מערב לטבחה. עולי רגל מסוף המאה הרביעית, מציינים שהדרשה נישאה על הר סמוך להפטפגון (טבחה). בשנות השלושים של המאה העשרים, נחשפה מצפון לכנסיית הלחם והדגים ובסמוך לה, כנסייה בצורת בזיליקה, והחופרים הפרנציסקנים שייכו אותה לדרשת ההר. לא נתגלו בה ממצאים שיעידו על מהותה, אך מיקומה, אף שנבנתה בתקופה הביזנטית, תואם את תיאורי עולי הרגל.

הכנסייה המודרנית, שתכנן האדריכל האיטלקי אנטוניו ברלוצי, בשנות השלושים של המאה הקודמת, ושנבנתה על גבעה מצפון לאתר של הכנסייה הביזנטית, מבטאת בצורתה המתומנת, את שמונת הפסוקים הפותחים את הדרשה. כך הפך ההר הסימבולי, לא רק בתקופה הביזנטית, אלא גם בעידן המודרני, למרחב פיזי של קדושה, שהבנייה עליו משקפת את הסמליות (הסימבולית) של האתר, בהתכתבותה עם הטקסט המקודש העומד בבסיס התקדשות האתר.

מהיישוב היהודי שלחוף הכינרת (כפר נחום), חצה ישו את הים הגועש אל העבר המזרחי שלו, אל ארץ הגדריים (הגרסיים או הגרגשים בגרסאות אחרות). שם, במחוז של גויים, הוא פגש באיש אחוז שדים המתגורר בין הקברים. ישו גירש ממנו את השדים והכניס אותם

אף על פי שהנוף שבתוכו מתרחש הסיפור הוא נוף אלגורי, המשמש לתכלית תאולוגית מובהקת, חיפשו מקדשי המרחב הנוצרי בתקופה הביזנטית, את מקום הנס בחוף המזרחי של הכינרת



כנסית הלחם והדגים בטבחה.
צילום: יעקב אשכנזי

לתוך עדר חזירים, וזה ירד במורד ההר והטביע את עצמו בים. לאחר שהאיש טוהר מטומאת השדים, שלח אותו ישו אל ה'דקאפוליס' (הטריטוריה של עשר הערים ההלניסטיות ממזרח לירדן), להפיץ את דבר הנס ואת בשורת המשיח בקרב הגויים, כדי שיטהרו מטומאתם באמצעות האמונה במשיח - כפי שקרה לאיש שלפני כן נכנסו בו השדים. זהו סיפור אלגורי המסמל את מאבקו של ישו בכוחות הטומאה: שדים, קברים וחזירים. שם המקום - ארץ הגדריים, הגרסיים או הגרגשיים - וגם המונח המוכר והידוע "דקאפוליס", מסמלים את הגויים המטוהרים בכוח האמונה במשיח.

אף על פי שהנוף שבתוכו מתרחש הסיפור הוא נוף אלגורי, המשמש לתכלית תאולוגית מובהקת, חיפשו מקדשי המרחב הנוצרי בתקופה הביזנטית, את מקום הנס בחוף המזרחי של הכינרת. "חיי סבאס", חיבור מהמאה השישית, נזכרת 'חורסיה' כאתר צליינות, שם שנתגלגל לכורסי, שמו של הכפר הסורי ששכן במקום. והנה, בשנת 1971, בעת הכנת תשתית לסלילת כביש מעין-גב צפונה, נתגלתה כנסייה מרשימה וסביבה מנזר גדול, המתוארכים לתקופה הביזנטית. על מורד הגבעה, מדרום לכנסייה, נחשף מזבח שהוצב בקפלה קטנה. אמנם זיהוי המקום עם חורסיה-כורסי אינו חד-משמעי, אך הימצאות מנזר גדול וכנסייה מפוארת במרחב לא מיושב, על חופה המזרחי של הכינרת, יחד עם הקפלה שבמורד הגבעה, עשויים להעיד שהאתר היה מוקד עלייה לרגל בתקופה הביזנטית, וסביר להסיק כי התקדש משום זיהויו כמקום נס החזירים.

חוקרים מרבים לעסוק בניסיונות לשחזר את דמותו של ישו ההיסטורי ואת הנופים ההיסטוריים שבתוכם פעל. מעשי הנסים שלו, דרשותיו, משליו וסיפור משפטו ומותו בירושלים, מנותחים ומבוקרים באמצעות שימוש בשיטות מחקר ממגוון תחומי דעת, במטרה להבין כיצד ועל איזה רקע באה לעולם תורתו המשיחית וכיצד צמחה התנועה שאימצה אותה. תיאורי הסביבה הטבעית שבתוכה פעל ישו נתפסים כנוף אובייקטיבי, הדומה בעיקרו לנוף הנשקף לעינינו היום.

איננו יכולים לאמוד את מידת ההיכרות של מחברי הבשורות עם נופי הגליל. אפשר שמסורות בעל-פה התגלגלו לידיהם, ואפשר שכמה מהם הכירו את הגליל היכרות בלתי-אמצעית. בכל מקרה, אין לייחס להם יצירת נוף מדומיין. אולם, קריאה של הטקסט האוונגלי במשקפיים של פרשנות תאולוגית, מלמדת כי תיאורי הנוף הגלילי, ובייחוד זה שסביב הכינרת, שימשו בידיהם כלי להפצת בשורתו של המשיח. דומה אפוא, כי לא פחות משהגליל עיצב את אישיותו והיווה כר לפועלו של ישו ההיסטורי, עיצבה דמותו של ישו התאולוגי את תמונת הגליל, המצטיירת בכתבים הנוצריים העתיקים.

**לא פחות משהגליל עיצב את
אישיותו והיווה כר לפועלו
של ישו ההיסטורי, עיצבה
דמותו של ישו התאולוגי את
תמונת הגליל, המצטיירת
בכתבים הנוצריים העתיקים**

חקלאות וטבע - הילכו שניהם יחדיו?

ארץ הגולן היא אזור של טבע, חקלאות, היסטוריה, מורשת, צבא, התיישבות, תיירות והרשימה עוד ארוכה. על שטח של כמיליון ומאתיים אלף דונם, דרים בכפיפה אחת, בני-האדם וחיות הבר. עלינו, בני-האדם, מוטלת החובה לנהל אורח חיים שמחד מאפשר לנו לחיות כמיטב יכולתנו, ומאידך, אינו פוגע בחיי הטבע הסובבים אותנו.



חזיר בר. צילום: עידו שקד



מכלאת בקר בגולן. צילום: נעמה מנספלד

המים הגבוהות, מימונם של עובדים זרים, בצורת ממושכת, גניבות חקלאיות, מחלות, מגיפות בעדרים וכיוצא באלה. אך כאמור מוטלת עלינו החובה למצוא את עמק השווה ולהגיע להבנות.

ראשיתה של ההבנה כי החקלאות צריכה להתקיים ביחד עם הטבע ולא כנגדו, החלה בשנות השמונים. בתחילת עשור זה, היו בדרום הגולן בלבד, כ-5500 צבאים, שגרמו נזקים קשים לשטחי הכותנה, התירס, המטעים והמקשאות. קיבוצי האזור תבעו את רשות שמורות הטבע דאז, על הנזקים שנגרמו על-ידי הצבאים. בית המשפט קבע באופן חד-משמעי שהטבע שייך לכולם ועל החקלאים להגן על יכוליהם מפני חיות הבר ולא להיפך. מאז עברו מים רבים בכינרת, ושיתוף הפעולה בין החקלאים לפקחי רשות הטבע והגנים השתפר לעין ערוך.

בכל אירוע בו נזק לחקלאי על-ידי חיות בר, פקח מטעם רשות הטבע והגנים, משתדל להגיע במהירות האפשרית ולהעניק מענה מיטבי באמצעים שונים - הפעלת ציידים חוקיים, לכידות, גירוש, פירוטכניקה מגוונת ועוד. מנגד, על החקלאי מוטלת החובה לגדר את המטעים, להחזיק כלבי שמירה ולהצפין מקורות מזון זמינים.

רשות הטבע והגנים עמלה כל העת בחיפוש אחר אמצעים ושיטות שמטרתם למנוע נזקים לחקלאות, ובמקביל לשמור על חיות הבר. עבודה זו נעשית באמצעות ניסוי וטעייה, סקרים, מחקרי שדה ושיתוף פעולה הדוק עם החקלאים, הבוקרים והנוקדים, בתמיכתו של המכון לחקר הגולן.

הגולן מהווה מעין "חממה" עבור חיות הבר. החקלאות מספקת לבעלי-החיים מזון זמין - צמחוני ובשרי, לאורך כל ימות השנה. מגמתנו היא מחד, להגן על מקורות הפרנסה של חקלאי הגולן, ומאידך, לשמר את אוצרות הטבע הייחודיים שהגולן מעניק לנו.

פרץ גלעדי
פקח יער יהודיה, מרחב גולן, רש"ג

בגולן נופים, תנאי אקלים וטופוגרפיה מגוונים, מגובה של למעלה מ-2,200 מטר בחרמון, ועד לגובה של 200- מטר בכינרת, נוצר פסיפס ססגוני של ענפי חקלאות שונים, חיות בר וצומח. ממטעי עצי פרי נשירים בצפון הגולן כדובדבן ותפוח, הזקוקים לאקלים קר במיוחד, ועד למנגו, הדורים, ליצי, בננות וירקות, בסובב כינרת, הזקוקים לאקלים טרופי.

כ-35% משטחי הגולן מוגדרים כשמורת טבע וגנים לאומיים, שמונה מהם, קולטי קהל, בתשלום, וכל היתר הן שמורות טבע הפתוחות לקהל הרחב. 35% נוספים משטחי הגולן, מוגדרים כשטחי אש ואימונים של צה"ל. חלק משטחים אלה חופפים והם משמשים גם כשמורות טבע וגם כשטחי אש, למשל, שמורת יהודיה.

בגולן מתקיימים מזה שנים, 37 יישובים, בהם גם ארבעת הכפרים הדרוזים בצפון הרמה, והעיירה קצרין - רובם ישובים חקלאיים. מגוון רחב מעין זה, יוצר לעיתים עימותים בין צרכי החקלאיים ובין הטבע. יצוין מיד כי רובם המכריע של החקלאים אוהב ושומר טבע, לא פחות מבעלי תפקידים אחרים. לרובם בהחלט אכפת מהנעשה בסביבתם הקרובה והרחוקה, אך אין בכך, כאמור, די בכדי למנוע את חילוקי הדעות בינם ובין אנשי רשות הטבע והגנים, האמונים על שמירת הטבע בארץ.

ניקח לשם המחשה שתי תופעות רווחות בגולן: האחת - זאבים ותנים טורפים עגלים או כבשים בשטחי המרעה. התוצאה - נזק כלכלי רחב היקף לחקלאי. השנייה - חזירי בר נכנסים למטעים וגורמים לנזקים קשים לעצי פרי או לגידולי שדה, גם במקרה זה, הנזק הישיר והעקיף שייגרם לחקלאי יהיה גדול. נזק שכזה מצטרף לבעיות נוספות איתן מתמודדים החקלאים - עלויות



צילום: דניאל וקנין

תצפית מרהיבה עם רגל אחת בכינרת

על סף דלתותינו מתדפק החורף, ואנו מצפים בקוצר רוח כי יביא עמו בשורת ירק. כשירוק ישטוף את עינינו, נדע כי זהו הזמן המושלם לתצפית מרהיבה.

נטישת המחצבה ופיתוח האזור, הפך המקום למזבלה. בתחילת שנות האלפיים, הקרן לשיקום מחצבות, בשיתוף פעולה עם מועצה אזורית גליל תחתון, שיקמה את המחצבה והקימה חניון עם צמחי ארץ-ישראל, עצים מצלים, פינות ישיבה ותצפית מקסימה לכיוון הכינרת. ללא ספק אתר ראוי ותצפית יפיפייה שתנעים את משך שהותנו במקום.

איך מגיעים? מצפון - כשני קילומטר דרומית לצומת מגדל, על כביש 90, פונים ימינה לדרך עפר עם סימון שבילים ירוק. מדרום - יוצאים ביציאה הצפונית של טבריה על כביש 90. אחרי כמה קילומטרים בודדים, לאחר בית הארחה של ימק"א ממשיכים כ-500 מטר, מצד שמאל, ניתן לזהות דרך עפר עם סימון שבילים ירוק. פנו לשם והחנו את הרכב.

לאחר חניית הרכב, נבחין בשלט עם סימון שבילים כחול, המפנה צפונה. יש לעבור שער עם שלט ועליו הכיתוב "מחצבת הרוסים" (בלבול בין המחצבה לגן הרוסים הסמוך). עולים לכיוון המחצבה, ואחרי כ-100 מטר מצד שמאל, תראו את החניון היפה.

שימו לב - השהיה היא רק באזורים המותרים, סביב התצפית ואזורי הישיבה. אסור בשום אופן להתקרב לקירות, אלו הן המחצבות הישנות שאינן יציבות כלל.

החורף מתעתע בנו, ואנו מצפים בקוצר רוח כי יביא עמו את הגשם המיוחל. כשירוק ישטוף את עינינו, נדע כי הגיע זמן הפסקת קפה בתצפית עוצרת נשימה על הכינרת - הפעם אנו נוסעים ל"חניון גדוד העבודה".

במלאת חצי שנה למותו של יוסף טרומפלדור, במרץ 1920, הקימו יצחק שדה, יהודה אלמוג וישראל ומניה שוחט את 'גדוד העבודה', על שמו. החברים הראשונים, היו חניכים שהכירו את טרומפלדור עוד מתנועת 'החלוץ' ברוסיה. הם היו סוציאליסטים וחלקם אף קומוניסטים, לאומיים וציונים שראו את הקמתה של מדינת ישראל ברקע.

הגדוד פעל כמעט כעשור, ודגל בחיי השיתוף עם עיקרון העבודה. לפי עיקרון זה, הגדוד הוציא לפועל עבודות ציבוריות, כגון: פיתוח והכשרת תשתיות, יבוש ביצות והקמת נקודות התיישבות חדשות.

במשך שנות קיומו, תרם הגדוד רבות לפיתוח הנוף והתשתיות בארץ-ישראל. חברי הגדוד שימשו כסבלים, בנאים ומפתחי שכונות. אך עיקר תרומתם הייתה בסלילת הכבישים בצפון הארץ.

חניון גדוד העבודה, בו נשתה קפה היום, היה בעבר מחצבה ששימשה את אנשי הגדוד לסלילת כביש טבחה-טבריה. עם

הקוראים מוזמנים לפתור את החידה בעזרת התמונה ולאתר את המקום שנמצא ברחבי אגן ההיקוות של הכינרת. את הפתרון המלא יש לשלוח למייל eretz@lakekinneret.co.il בין הפותרים נכונה יוגרל פרס

הנה החידה:

זהו סיפור על מקום שהיה, עמוד מהסיפור מצוי בספריה. כבבושקה או כמו בצל, מבנה בתוך מבנה נגלל. מדוע התקדש המקום? זאת לא נדע, ומהו הקשר ליהודה? מדרום, ממרומי הגבעה, יצאו הכוחות לפני חצי מאה כתב: רון לביא, צילום: אורלי בלום



ASHIKAR

אשקר חו"ל - חברה לתשתיות בע"מ

תשתיות וכבישים | עבודות צנרת וניקוז
| ניקוז תת קרקעי | בטונים ומעבירי
מים | דרכים חקלאיות ודרכי מים |
הכשרת שטחים חקלאיים
וגדודיות

**בשרותנו צי כלים מהחדשים
ביותר וממיטב היצרנים:**
באגרים, משאיות רכינה,
משאיות הובלה, מעמיסי כף,
מפלסות - גריידר, מכבשים,
מחפרונים, מגרסה ניידת



שרות אחיין ומקצועי

כפר פסוטה ת.ד. 124
טל' 04-9870307
פקס' 04-9870193

סניף צומת כח
טל' 04-6903252
פקס' 04-6903242

